

Cilt:6 Sayı :1

Volume:6 Issue:1

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM FAKÜLTESİ**

**AKSARAY İLETİŞİM DERGİSİ
JOURNAL OF AKSARAY COMMUNICATION**

Ocak 2024

January 2024

e-ISSN 2667-6168

Aksaray Üniversitesi İletişim Fakültesi
Aksaray İletişim Dergisi
Cilt: 6 Sayı 1: Ocak 2024

Yayın Sahibi

Prof. Dr. Nezahat ALTUNTAŞ DUMAN

Editör

Doç. Dr. Gülşah SARI

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Mehmet Safa ÇAM

Araş. Gör. Dr. Fatih BARİTCİ – Araş. Gör. Dr. Lütfü PINAR

Araş. Gör. Hasan Hüseyin KAYIŞ- Araş. Gör. Nurcan EDE

Yayın Kurulu

Doç. Dr. Ercan AKTAN

Doç. Dr. Selahattin ÇAVUŞ

Doç. Dr. Zühal FİDAN BARİTCİ

Doç. Dr. Beyler YETKİNER

Doç. Dr. Fadime ŞİMŞEK İŞLİYEN

Doç. Dr. Veysel ÇAKMAK

Alan Editörleri

Doç. Dr. Veysel ÇAKMAK

Doç. Dr. Fadime ŞİMŞEK İŞLİYEN

Doç. Dr. Gökhan GÜLTEKİN

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Caner ARABACI, KTO Karatay Üniversitesi

Prof. Dr. Ümit ARKLAN, Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Bünyamin AYHAN, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Şükrü BALCI, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Suat GEZGİN, Yeditepe Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet KALENDER, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin KÖSE, Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Aydın Ziya ÖZGÜR, Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÖZODAŞIK, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Gabriela RATULEA, Universitatea Transilvania din Braşov

Prof. Dr. Mustafa ŞEKER, Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Narin Tülay ŞEKER, Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Erdem TAŞDEMİR, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Sevil YILDIZ, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Cem ZEYTİNOĞLU, East Stroudsburg University

Prof. Dr. Ahmet TARHAN, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Brenton FREDERİCKS, Central University of Technology

Prof. Dr. Onur BEKİROĞLU, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Ali BÜYÜKARSLAN, İstanbul Medipol Üniversitesi

Prof. Dr. Fuat USTAKARA, Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Hüseyin ÖZARSLAN, Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Salvatore SCIFO, Bournemouth University

Dr. Sofia SOKOLOVA, Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy

Dr. Alina PAKLERSKA, Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy

Atrimecia HASS, Central University of Technology

Mizanpaj Editörü

Arş. Gör. İbrahim KAHRAMAN
Arş. Gör. Efe Numan CAN

Yayın Türü: Ulusal Süreli

Yayın Tarihi: Ocak 2024 **Index:** ResearchBib, ASOS Index

Yazışma Adresi

Doç. Dr. Üyesi Gülşah SARI
Aksaray Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kampüs 68100- Aksaray
e-posta: gulsahsari@aksaray.edu.tr, ilefdergi@aksaray.edu.tr
Dergi adresi: <http://dergipark.gov.tr/aid> Tel: 0382 288 2595

Aksaray İletişim Dergisi Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki defa yayımlanır. Hakemli bir dergidir. Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazara/yazarlarına aittir. Kaynak göstermeksizin alıntı yapılamaz.

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri

		Sorun Odaklı Medya: Çözüm Gazeteciliği Bağlamında Ekonomi Haberlerine Yönelik Bir İnceleme
1	1-22	Arş. Gör. Dr. Emrah BUDAK emrahbudak@akdeniz.edu.tr
		Militarizm Kavramı, Militarist Nosyon, Militer Temsil Bağlamında Türk Sineması ve Militarizm İlişkisi
2	23-56	Ertuğrul AKGÜN akgun.ertugrul@gmail.com

Sorun Odaklı Medya: Çözüm Gazeteciliği Bağlamında Ekonomi Haberlerine Yönelik Bir İnceleme

Emrah BUDAK¹

*
**

Öz

Medya, tarihsel süreç boyunca bireyleri yaşanan gelişmelere dair bilgilendirmekte, toplumun haber alma hakkını yerine getirmektedir. Ancak medyanın sıklıkla sorunlar üzerinden çizdiği haber çerçevesi eleştirilmekte, haberin çözümleri de içermesi gerektiği yönünde bir önerme söz konusu olmaktadır. Buradan hareketle ortaya çıkan çözüm gazeteciliği, toplumun yaşadığı sorunların dile getirilmesinin yanı sıra çözüm önerilerini içeren bir habercilik anlayışını kapsamaktadır. Bu çalışma, Türk mediasındaki ekonomi haberlerini çözüm gazeteciliği perspektifinde ele almakta, yaşanan ekonomik sorunların nasıl çerçevelendiğini nicel ve nitel içerik analizi yöntemi ile incelemektedir. Çalışmada internet sayfası en çok tıklanan beş basılı gazetenin (Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Sabah, Cumhuriyet) ekonomiyi ele alış şekli değerlendirildiğinde; nitelikli ve yeterli çözümlerin olduğu bir çözüm gazeteciliğinden söz etmek mümkün değildir. Gazetelerin ekonomik sorunları politik bir düzlemde ele alması, çözüm gazeteciliğinin önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Ayrıca araştırma bulguları gazetelerin çözüm önerisi sunan haberlerde dahi çözüm gazeteciliği bilinci ve farkındalığı ile hareket etmediğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazetecilik, Çözüm Gazeteciliği, Ekonomi Haberleri, Sorun Odaklı Medya.

¹Arş. Gör. Dr. Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Anabilim Dalı. emrahbudak@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6896-7558

* Bu çalışma intihal tespit yazılımlarıyla taranmış intihal tespit edilmemiştir.

** Çalışma tek yazar tarafından yürütülmüştür.

*** Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

****Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

Problem-Oriented Media: An Analysis of Economic News in the Context of Solutions Journalism

Abstract

Throughout the historical process, the media informs individuals about developments and fulfills society's right to receive news. However, the news framework that the media often frames through problems is criticized, and there is a suggestion that the news should also include solutions. Solution journalism, which emerged from this point of view, covers an understanding of journalism that includes solution proposals as well as expressing the problems experienced by the society. This study examines the economic news in the Turkish media from the perspective of solution journalism and analyzes how the economic problems are framed through quantitative and qualitative content analysis. When the way in which the five printed newspapers (Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Sabah, Cumhuriyet), whose websites are the most clicked on, cover the economy is evaluated, it is not possible to discuss solution journalism with qualified and sufficient solutions. The fact that newspapers cover economic problems from a political perspective is seen as the biggest obstacle to solution journalism. In addition, the findings of the research show that newspapers do not behave with the consciousness and awareness of solution journalism even in news items that offer solutions.

Keywords: Journalism, Solutions Journalism, Economic News, Problem-oriented Media.

Giriş

Bireyler çevresinde yaşanan hemen her gelişmeyi medya aracılığı ile öğrenmekte, medya, toplumu bilgilendirmek gibi sosyolojik bir işlev üstlenmektedir. Ancak bu işlevin ne denli yerine getirildiği, gelişmelerin doğru bir biçimde bütün yönleriyle topluma aktarılıp aktarılmadığı önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Özellikle medyanın yalnızca sorunlara odaklanan yapısı problemlerin çözümünün ıskalanmasına neden olmaktadır. Associated Press'in (AP) ABD'deki genç okurlar üzerine yaptığı bir araştırmada (2008, s. 3, 43) kullanıcıların, haberlerin sürekli sorunlara odaklanmasından dolayı bir "haber yorgunluğu" (news fatigue) yaşadığı, bu durumun okuru haberden uzaklaştırdığı saptanmaktadır. Okurların haberin çözümüne inmek konusunda zorlandıkları, haber komedyeni (news comedian) Jon Stewart'ı daha makul kabul ettikleri bir durumun söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Rolf Dobelli, kaleme aldığı "Stop Reading The News" (Haber Okumayı Bırakın) eserinde haberlerden uzaklaşmanın daha sakin, mutlu ve bilge bir yaşamın kapısını aralayabileceğine vurgu yapmaktadır (Dobelli, 2020). Türkiye'de de gençlerin (19-27 yaş) haberlere karşı yaklaşımı üzerine yapılan bir çalışmada (Yıldızgörür, 2023, s. 285) katılımcılar haberden kaçınma davranışları göstermekte, bu durum da habere ve haberciliğe duyulan güveni zedelemektedir. Hâl bu iken

bireyler, sorunların ilgi çekici ve çözümünü de kapsayan bütüncül bir bakış açısı ile aktarılmasına ihtiyaç duymakta, bu perspektifte ele alınan haberler bireylerin sorunları daha iyi kavramasını sağlayabilmektedir. Dolayısıyla gelişmelerin tüm yönlerini kapsayan bir haber üretimi, içeriğe erişim sağlayan kullanıcıları sorunun çözümü adına harekete geçirici bir etkide bulunabilir.

Çözüm gazeteciliği olarak adlandırılan bu yaklaşım toplumsal sorunlara çözümler sunarak bunların işe yarayıp yaramadığını nedenleriyle birlikte ele almaktadır. Sosyal sorunların giderilmesi konusunda yol ve yöntemleri aktararak okurun habere katılımını arttıran çözüm gazeteciliği, tartışmalı konularda yapıcı bir üslubu temsil etmektedir (Karatabanoğlu, 2021). Dalay'ın ifade ettiği gibi (2021) çözüm gazeteciliği, "hem haber medyası için hem de 7/24 haber bombardımanı altında olan bireyler için haberin yarattığı olumsuz etkilerin haberle tedavi edilmesidir". Esasında çözüm gazeteciliği, haberin sorunları tespit etmenin bir adım ötesine geçerek çözüm için de çaba göstermesini, okuru çözüm için teşvik etmesini temel almaktadır. Geleneksel haberciliğe karşı çözüm gazeteciliğinin daha proaktif bir yaklaşımı benimsediğini söylemek mümkündür. Bu doğrultuda Türk medyasının toplumsal sorunlar konusunda nasıl bir tutum içerisinde olduğunu, çözüm gazeteciliği konusunda ne denli hassas bir yaklaşım sergilediğini incelemek önem arz etmektedir. Çalışmada Türk toplumunda ve medyasında yoğun bir tartışma zeminini oluşturan ekonomik sorunlar çözüm gazeteciliği perspektifinde ele alınmakta, farklı haber kuruluşlarında (Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Sabah, Cumhuriyet) sorunların nasıl ele alındığı içerik analizi yöntemi ile irdelenmektedir. Çalışma, Türkiye'de gazetecilik literatüründe kendisine yeterince yer bulamamış bir tema olarak çözüm gazeteciliğini incelerken bu konu üzerine bir tartışma açmayı amaçlamaktadır. Çalışma iki bölüme ayrılmıştır, ilk bölümde çözüm gazeteciliğinin kapsamı, uygulama alanları ve ekonomik sorunlara değinilirken son bölümde araştırma için seçilen haber medyasının içerikleri analiz edilmekte ve bulgular ortaya konmaktadır.

1. Çözüm Gazeteciliği

Tarihsel süreç içerisinde ve günümüzde medya yoğun bir biçimde olumsuzlukları ve sorunları haber değeri olarak görmektedir. Üretilen haberlerde toplumun ilgisini çekmek adına duygulara hitap ve dramatize etme anlayışı hakimiyetini korumaktadır. McIntyre'e göre (2019, s. 16) medyanın toplumların yaşadığı çatışma ve sorunları öne çıkararak çözümleri göz ardı etmesi, merhamet yorgunluğuna ya da bireylerin duyarsızlaşarak trajedilere karşı ilgisiz davranmasına neden olmaktadır. Ayrıca medyanın denetim konusundaki "bekçi köpeği" (watchdog) rolünün demokratik açıdan oldukça önemli olduğu görülürken bu yönün yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Çünkü bu yaklaşım sorunların kavranması, çözüm için ihtiyaç duyulan bilgi ve önerilerin güçlü bir biçimde aktarılmasından yoksundur (Reeve, 2017). Bu durumun aşılması adına ortaya atılan habercilik türlerinden biri olarak çözüm gazeteciliği karşımıza çıkmaktadır.

Çözüm Gazeteciliği Ağı'nın (Solutions Journalism Network, SJN), çözüm gazeteciliğinin temel unsurlarına ilişkin yaptığı bir tanımlamada çözüm gazeteciliğinin, çözüm önerisinin faydalı olup olmadığını incelemek, etki faktörünü, kanıtlarını yansıtmak, sınırlamalarını tartışarak yeniliğe teşvik etmek için iç görüler ortaya koymayı kapsadığını ifade etmektedir (SJN, t.y.). Çözüm gazeteciliği, yaşanan bir soruna karşı mevcut çözümleri fayda sağlama açısından analiz etmektedir (McIntyre, 2015, s. 16; McIntyre ark., 2018, s. 971-972; Lough ve McIntyre, 2021, s. 194; McGregor ve Stroud, 2016, s. 1). Çözüm odaklı habercilik sorunları göz ardı etmeden eyleme geçilebilir çözümlerin de vurgulandığı bir habercilik türüdür. (Aitamurto ve Varma, 2018, s. 703). Çözüm gazeteciliği, toplumsal sorunlara cevaplar içeren, gerçeklere dayalı titiz bir haberciliktir (Midberry ve Dahmen, 2020, s. 1159; Nelson ve Dahmen, 2023, s. 1). Benesch (1998, s. 39), nitelikli çözüm gazeteciliğinin diğer habercilik türlerinden ayrılan yanlarına işaret etmekte, çözüm gazeteciliğini, düzeltilmesi umuduyla neyin yanlış olduğuna vurgu yapmak yerine birilerinin ilham alması adına neyin doğru olduğuna işaret etmek şeklinde tanımlamaktadır. Bu nitelikleri ile çözüm gazeteciliği, geleneksel medyanın öncelediği sorun odaklı haber anlayışına karşı çözümden yana alternatif bir bakış açısı sunmaktadır. Yaşamda sorunlar kadar çözümlerin de varlığına dikkat çekerek dengeli bir haberciliği esas almaktadır.

Çözüm odaklı habercilik, genellikle müdahaleci, kolaylaştırıcı ve sivil odaklı bir rol üstlenmekte, sorunlara karşı sunulan yanıtları toplum yararına gündeme getirmektir (Li, 2023, s. 1445). Çözüm odaklı haberciliğin kavramsallaştırılmasında SJN, haberciliğe duyulan güvenin, çözüme ilişkin iyimserliğin artırılması, davranış değişikliğinin ve sivil katılımın sağlanmasını öne çıkarmaktadır. Ayrıca toplumdaki kutuplaşmanın azaltılması, kamusal tartışmanın dönüşümünün sağlanması amaçlanmaktadır (Powers ve Curry, 2019, s. 2252-2253). Çözüm odaklı habercilik, toplumsal sorunlara ilişkin somut yanıtları tanımlamakta, sahadaki bireylerin sesine kulak vermekte, çözümlerin kanıtlarını ve sınırlamalarını aktarmaktadır (Dyer, 2015, s. 14-17). Çözüm gazeteciliği, köklü sosyal sorunlara verilen yanıtlar hakkında haber üretmektedir. Yalnızca geçerli çözümler sunmak yerine çözümlerin neden ve nasıl etkili olabileceği ya da olamayacağına odaklanmaktadır (Curry ve Hammonds, 2014, s. 1; Curry ark., 2016, s. 1). Kısaca çözüm gazeteciliği zorlukların üstesinden gelmek adına gösterilen çabaları konu edinmektedir (Curry ark., 2016, s. 1). Öyle ki bireyleri harekete geçirmek için yalnızca sorunları anlatmak eksik kalmakta, çözümleri içeren modellere ihtiyaç duyulmaktadır (Bansal ve Martin, 2015, s. 10). Burada geleneksel gazeteciliğin sıklıkla sorunları aktararak geri çekilmesi karşısında çözüm gazeteciliği çözümleri de paylaşarak bir nevi soruna müdahale etmekte, bunları bireylere servis ederek yatıştırıcı ve onarıcı bir nitelik barındırmaktadır.

Çözüm gazeteciliği, son yıllarda daha popüler hale gelse de ABD'de 20 yıldır bilinçli bir biçimde uygulanmaktadır. Öyle ki ABD'de birçok yayın organı çözümleri vurgulayan hikayeler üretmektedir (Benesch, 1998, s. 36-39). Ayrıca Fransa'da 2004 yılında kurulan Umut Muhabirleri (Reporters d'Espoirs), çözüm gazeteciliğini

tanıtmayı amaçlamaktadır (*Reporters d'Espoirs, t.y.*). Ancak spesifik anlamda ilk güçlü örgütlenme 2013 yılında SJN'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. SJN, sorunlara yönelik atılan adımların başarı ya da başarısızlıklarından neler öğrenilebileceğine odaklanarak bireylerin dünyayı anlama ve biçimlendirmesi konusunda küresel bir değişime öncülük etmektedir. Çözüm gazeteciliğinin yayılmasını sağlamak adına girişimci aktörleri desteklemek, gazetecilere eğitim vermek, çözüm gazeteciliği örneklerini üretmek ve arşivlemek gibi birçok misyon üstlenen SJN'de 47 bin gazeteci eğitim almaktadır (*SJN, t.y.*). Günümüzde de SJN, farklı etkinlik, eğitim ve programlarla çözüm gazeteciliğini desteklemektedir. New York Times, BBC (*Kasriel, 2016*), Huffington Post (*Scott, 2016*), The Guardian (*Ciobanu, 2018*) gibi haber kuruluşlarının da son yıllarda çözüm odaklı haberciliğe önem veren bir anlayışta olduğunu dile getirmek gerekmektedir.

Çözüm gazeteciliği konusunda yapılan araştırmalar kullanıcıların habere bakış açısı ve psikolojisi açısından olumlu sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim ele alınan araştırmalarda haber öykülerinde çözüm önerilerinin yer alması okurların kendilerini iyi hissetmelerini, çözüme yönelik daha olumlu tutumlar sağladığı, okuru çözüm hikayelerini okumaya teşvik ettiği saptanmaktadır (*McIntyre, 2015, s. iii-iv; McIntyre, 2019, s. 16; McIntyre ve Sobel, 2017, s. 39; McIntyre ark., 2018, s. 971; Wenzel ark., 2018, s. 649-650; Lough ve McIntyre, 2021, s. 193; Curry ark., 2016, s. 3; Li, 2021, s. 336; Murray ve Stroud, 2019, s. 2*). Dolayısıyla çözüm gazeteciliği, okurlara sorunlar, sorunların sebepleri ve sonuçları ile ilgili enformasyon sunarken çözüm yollarını da aktararak onları sorunlar karşısında daha umutlu ve kuvvetli kılacak bir adım atmaktadır. SJN'nin Operasyon Direktörü Keith Hammonds (*2016*), çözüm hikayelerine yönelik ilginin daha yüksek olduğu, okur yorumlarının da daha olumlu ve yapıcı ifadeler içerdiğini dile getirmektedir. Curry ve Hammonds, çözüm odaklı haberleri okuyanlar ile yaptıkları bir araştırmada katılımcıların konu hakkında daha fazla bilgiye sahip olduklarını, çözümler konusunda daha yüksek bir öz yeterlilik ve harekete geçme tutumu gösterdiklerini saptamaktadır (*Curry ve Hammonds 2014, s. 1; Li, 2021, s. 336*). Ayrıca çözüm odaklı haberlerin haber kuruluşları ile kullanıcılar arasındaki bağı güçlendirdiği, okur katılımını teşvik ettiği aktarılmaktadır (*Curry ve Hammonds 2014, s. 1; Lough ve McIntyre, 2021, s. 193; Murray ve Stroud, 2019, s. 2*). Wenzel ve diğerlerinin ele aldığı araştırmada okurların çözüm için harekete geçmeye gönüllü olması, kolektif bir adım atması söz konusudur (*2018, s. 659-660*). Çözüm odaklı hikayeleri okuyan kullanıcıların hikayeleri daha adil ve doğru olarak nitelendirdiği saptanmakta, çözüm odaklı haberlerin sektör ve demokrasi açısından katkıda bulunabileceği ifade edilmektedir (*Thier ark., 2021, s. 2511*). Ayrıca ABD'de lisans öğrencileri üzerinden yapılan bir araştırmada çözüm odaklı hikayelerin algılanan davranışsal kontrol ile pozitif bir ilişkide olduğu, bu durumun da iklim krizine uyum sağlama açısından kolektif eylem desteğine aracılık ettiği gözlemlenmektedir (*Thier ve Lin, 2022, s. 1027*).

Çözüm gazeteciliğinin habercilik alanına sağladığı olumlu etkilerden söz ederken bazı tartışmalı noktaları da beraberinde getirebileceğini dile getirmek gerekmektedir.

Çözüm önerilerini dile getirmek her daim davranışsal bir etkiye sahip değildir. Okurları eyleme geçirme ve olumlu sonuç alma konusunda ne denli başarılı olduğu tartışmalıdır (McIntyre, 2019, s. 16; Thier ark., 2021, s. 2511). Bir konu üzerine öneride bulunmak, zımmen de olsa onaylamaya yönlendirebileceği için gazeteciler kendilerini ve değerlerini hikâyenin içerisine dahil etmiş olabilir. Bu durum gazetecilik ve savunuculuk arasındaki çizgiyi bulanıklaştırabilmektedir. Herhangi bir etki ya da çözüm türünün yılmaz savunucusu olmak kabul edilebilir bir durum değildir (Powers ve Curry, 2019, s. 2252-2253; McIntyre ve Lough, 2021, s. 1569-1570). Bu sebeple SJN nesnellik ile savunuculuk arasındaki sınırı net bir şekilde çizmektedir (McIntyre ve Lough, 2021, s. 1569-1570).

2. Ekonomik Sorunların Ardalan Bilgisi

Ekonomik sorunlar konusundaki görüşler bireyler nezdinde Türk lirasının değer kaybına paralel olarak son yıllarda daha sık bir biçimde dile getirilmektedir (IPSOS, 2023). Gevşek para politikasının yarattığı enflasyonist ortamın daha da şiddetlenmemesi adına kamu bankaları ve Merkez Bankası (MB) aracılığıyla piyasaya döviz satarak Türk lirasının değerinin korunmaya çalışılması muhalefet partileri ve ekonomistler tarafından sıkça eleştirilmektedir. Eleştirilerini yönelten gruplar, sürdürülen politikaların hem Türk lirasındaki değer kaybını durduramadığını hem de Merkez Bankası'nın döviz rezervlerinin erimesine neden olduğunu dile getirmektedir (Cumhuriyet, 2021). Bunun yanı sıra Berat Albayrak'ın istifasının ardından Hazine ve Maliye Bakanlığı'na Lütfü Elvan MB Başkanlığı'na da Naci Ağbal atanmıştır. Elvan ve Ağbal sıkı para politikasına dönüş yapmıştır. MB, faiz artırımlarına başlamış, Türk lirası yaklaşık beş aylık dönemde %15'e yakın değer kazancı yaşamıştır (Yeniçağ, 2021). Ancak 20 Mart 2021'de henüz yeni atanmış olan Naci Ağbal bir kararname ile görevden alınmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bazı konuşmalarında faizin yükseltilmesi konusundaki eleştirileri Ağbal'ın neden görevden alındığı sorularını yanıtlayan bir ipucu olmuştur (Sözcü, 2021a). Ağbal'ın görevden alınması sonrası iktisat camiası tarafından şiddetli eleştiriler dile getirilmiş, bu adımın "bir ekonomik intihar" olduğu vurgulanmıştır (Sözcü, 2021b). Ağbal'ın yerine finans alanında profesör olan Şahap Kavcıoğlu getirilmiş ve gevşek para politikasına yeniden dönmüştür. Bunun yanı sıra Lütfü Elvan'ın yerine Hazine ve Maliye Bakanlığı'na Nurettin Nebati'nin atanması ile Ortodoks ekonomi politikalarından keskin bir dönüş yaşanmıştır (Yılmaz, 2022).

Şahap Kavcıoğlu döneminde faiz indirimlerine başlanırken 2 yıl 3 ay görevde kaldığı süreçte rekor bir cari açık yaşanmış, enflasyon yıllık %85'i (TÜİK), seçimlerin ardından dolar/TL kuru da 23 lira üzerini görmüştür (T24, 2023). Ekonomik açıdan sorunlu olarak görülen bu dönemi yalnızca kişiler ve atamalar üzerinden okumak doğru bir saptamayı zorlaştırmaktadır. Bu süreç, siyasi otoriteden bağımsız, ekonomi biliminin gereklerini uygulayan politikaların yürütülmesini güçleştirmiştir. Bu noktada Şahap Kavcıoğlu ve Nurettin Nebati yönetiminde alınan para politikası

kararlarının siyasi iktidarın bir yansıması olduğunu dile getirmek yanlış olmayacaktır.

AK Parti'nin yer aldığı Cumhur İttifakı bloğunun mecliste çoğunluğu ve başkanlık seçiminde de aday olan Recep Tayyip Erdoğan'ın seçimleri (2023 Genel Seçimleri) kazanması ile ekonomi politikalarında bir değişim yaşanmıştır. 2023 seçimlerinin ardından Mehmet Şimşek (Hazine ve Maliye Bakanlığı) ve Hafize Gaye Erkan'ın (Merkez Bankası Başkanlığı) ekonomi yönetimine geçmesi, faiz artırımları ile Ortodoks politikalara dönüşün sinyali verilmiştir (BBC Türkçe, 2023). Ekonomi politikalarındaki rasyonel zemine geçiş umut verici iken toplumun son yıllarda yaşadığı ve yaşamaya da devam ettiği hayat pahalılığının yürütülen ekonomi politikaları sonucunda meydana geldiği görüşü söz konusudur (Eğilmez, 2022; Muratoğlu, 2022). Bunun yanı sıra Rusya-Ukrayna savaşının vuku bulması enerji fiyatlarını artırmış, tahıl koridorunun kapanması gıda fiyatlarını yükseltmiştir (Altun ve Tarhan, 2023). Ayrıca Covid-19 dönemi ile bozulan tedarik zinciri ile para arzının artışı enflasyonu yükselten bir etki olmuştur. Kapanan işyerleri sebebiyle işsizliğin artması söz konusudur (Ünüvar ve Aktaş, 2022, s. 137). Dolayısıyla küresel gelişmelerin getirdiği ekonomik sorunlara karşı yürütülen politikaların da rasyonel olmaması problemleri şiddetlendirmiştir. Bu süreçte Türk lirasının değer kaybı ile enflasyon zirveye ulaşırken bireylerin de alım gücü oldukça düşmüştür (Eğilmez, 2023). Hal bu iken haber medyasının ekonomik sorunları geniş bir perspektifte, çok yönlü bir biçimde ele alması, sorunların çözümüne ilişkin yol gösterici olması gerekmektedir. Nitekim Jodie Jackson (2019), ABD'de ekonomik buhranın yaşandığı dönemde medyanın sürekli sorunları öne çıkaran karamsar yapısını eleştirerek bireylerin ekonomik sorunları nasıl hafifletebileceğine yönelik içeriklere odaklanmak gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bu dönemde haber izlenme oranlarında düşüş yaşandığı görülmektedir. Jackson, krizi hafifleten adımları atan bireylerin hikayelerine yer veren içeriklerin izleyicilere oldukça ilham verdiğini dile getirmektedir. Bireylerin de çözüm odaklı gazetecilik örneklerini önceleyen bir haber diyeti uygulamasının psikolojik olarak olumlu etkileri olacağının altı çizilmektedir.

3. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Çalışmada Türkiye'nin son dönemde yaşadığı ekonomik sorunların medyada nasıl ele alındığı incelenmekte, çözüm odaklı haberciliğe ne denli yer verildiği irdelenmektedir. Haber metinleri, çözüm gazeteciliğine yönelik haberlerde bulunması gereken unsurları içeren Solutions Journalism Toolkit raporunda (Bansal ve Martin, 2015) dile getirilen ölçütler göz önünde bulundurularak analiz edilmektedir. Bu unsurlar şu şekilde sıralanmaktadır (Bansal ve Martin, 2015, s. 6-7):

- “Haber, sosyal bir sorunun neden(ler)ini açıklamalıdır.
- Haber, bu soruna verilen bir yanıtı tanımlamalıdır.
- Haber, bu müdahalenin nasıl uygulandığına dair ayrıntıları içermelidir.
- Sorun çözme süreci anlatının merkezinde yer almalıdır.

- Haber, müdahaleyle bağlantılı sonuçların kanıtlarını sunmalıdır.
- Haber, müdahalenin sınırlamalarını açıklamalıdır.
- Haber, bir içgörü veya öğretilerle bir ders aktarmalıdır.
- Haber, bir reklam yazısı gibi okunmaktan kaçınılmalıdır (kısacası amaç insanları iyi hissettirmek veya bir gazetecinin gündemini ilerletmek değildir).
- Haber, konuyla ilgili sahada deneyimi olan kaynakları içermelidir.
- Haber bir kişiye değil, tepkiye odaklanır”.

Bu çalışmada da sözü edilen kriterler dikkate alınarak bir araştırma tasarımı çizilmekte, bulgular bu tasarıma göre formüle edilmektedir. Ekonomi haberlerinin ve çözüm içeren haberlerin hangi temalar etrafında şekillendiği, çözüm içeren haberlerin oranı, sorunların nedenleri ve sorunlara karşı verilen yanıtlar, çözüm önerilerinin detaylarına ilişkin bulgular (sınırlamalar ve sonuçların kanıtları), haber kaynaklarının dağılımı ve çözümün anlatının merkezinde yer alıp almadığı yönünde bir inceleme yapılmaktadır. Tablolar aracılığıyla verilerin aktarımı ve yorumlanmasının daha kolay olacağı düşünülmektedir. Tablolarda genellikle sayı ve yüzdelik cinsinden değerlendirme yapılmakta, çözüm unsurlarının toplam değer üzerindeki karşılığını aktarabilmek, karşılaştırmalı inceleme yapmak adına yüzdesel oranlara yer verilmektedir.

Araştırmada Türkiye’de 2023 yılı içerisinde (Ocak-Temmuz) web sitesi en çok tıklanan beş basılı yayının organının ([Smiliarweb, 2023](#)) (Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Sabah, Cumhuriyet) 4 Haziran-4 Temmuz 2023 tarihleri arasında dijital alanda ürettiği haberler (n= 783) nicel ve nitel içerik analizi yöntemi ile incelenmektedir. Haber metinlerinde çözümlere ne ölçüde yer verildiğini tespit edebilmek, istatistiksel verileri ortaya koyabilmek adına nicel içerik analizi kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra çözüme yer verilen haberlerde çözüm gazeteciliğinin niteliğini ve ilkelerini test edebilmek amacıyla nitel içerik analizi uygulanmaktadır. Nitel ve nicel içerik analizi yöntemi, haberler içerisindeki unsurların açığa çıkarılması, birbirine benzer ya da farklı söylemlerin kategorize edilmesini kolaylaştırmakta ([Bilgin, 2006: 12](#)), karşılaştırma yapılarak Türk medyasına genel bir bakış açısı sunmayı, bazı yargılarda bulunmayı sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, Türk medyasının çözüm unsurlarına hangi nitelikte ve ne denli yer verdiğini inceleyerek çözüm gazeteciliğine ilişkin bir tespitte bulunmayı amaçlamakta, yoğun bir araştırma nesnesi olmayan çözüm gazeteciliği konusunda akademik ve pratik anlamda bir tartışma penceresi açmayı hedeflemektedir. Çalışmada, çözüm gazeteciliğinin Türkiye’deki pratiğine dair elde edilen bulgulara paralel olarak neden-sonuç ilişkisi kurulmaktadır.

Araştırma sürecinde örneklem olarak belirtilen haber sayısından daha fazla habere rastlanmakta; ancak bu haberlerin bir kısmının tekrar haberleri ya da yalnızca küresel piyasaları ilgilendiren gelişmeler olduğu saptanmaktadır. Bu sebeple sözü edilen bu haber metinleri araştırmaya dahil edilmemektedir. Araştırmada Türkiye ekonomisine dair gelişmelerin konu edinildiği haberler çözüm gazeteciliği

perspektifinde incelenmektedir. Araştırmada çözüm gazeteciliği uygulamaları ölçüleceği için tıklanma oranlarına göre bir tercih yapılmaktadır. Elbette ki seçilen gazetelerin ideolojik olarak da farklılaştığını belirtmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra Habertürk, tıklanma oranı açısından ilk beş içinde olmasına rağmen haber arşivlerine belli bir tarihe kadar ulaşılması sebebiyle çalışma dışı bırakılmakta, altıncı sırada yer alan Cumhuriyet gazetesi örnekleme eklenmektedir. Bu sebeple araştırmanın sınırlılığı “basılı gazeteler içerisinde web sayfası en çok tıklanan gazeteler”² olarak yenilenmektedir. Ekonomi konusu son yıllarda oldukça fazla tartışma alanı bulmakta, enflasyonist süreç ve seçim sonrası değişen politikalar sebebiyle sürekli gündemde kalmaktadır. Dolayısıyla çözüm haberciliği ve gündemde kalma açısından ekonomi haberleri incelenmeye değer görülmektedir. Ayrıca 2023 Genel Seçimleri’nin ardından özellikle para politikasındaki ve ekonomi yönetimindeki değişiklikler sonrası ekonomik gelişmelerin Türk medyasında nasıl ele alındığının önem kazandığı düşünülmekte, yeni ekonomi yönetiminin göreve başladığı tarih temel alınarak 30 günlük bir inceleme yapılmaktadır. Yeni ekonomi yönetimi ile ekonomi haberlerine yönelik yoğunluğun, ilginin ve demeçlerin artacağı düşünülmekte, böylesi bir dönemin analiz edilmesi uygun görülmektedir.

4. Araştırma Bulguları

4.1. Ekonomi Haberlerinin Nasıl Çerçvelendiğine İlişkin Bulgular

Araştırmada 783 ekonomi haberi incelenmektedir. Bu haberler “ekonomik veriler, ekonomi politikaları, atamalar ve demeçler, maaş artışları, zamlar, fiyatlara ilişkin gelişme ve düzenlemeler ve yatırım araçları” şeklinde kategorize edilmektedir. Ekonomik veriler, enflasyon, işsizlik, ticaret açığı, ihracat, ithalat, üretim miktarı, yatırımlar gibi gelişmeleri konu edinirken, ekonomi politikaları, geçmiş ve mevcut ekonomi politikaları, gelecek projeksiyonları, programlar, hedefler ve bunlara dönük yorumları ele almaktadır. Fiyatlara ilişkin gelişme ve düzenlemelerde genellikle fiyat artışlarına yönelik düzenlemeler ve tepkiler öne çıkarken yatırım araçları kategorisinde TL, dolar, altın ve borsa gibi araçlarda yaşanan hareketlilik irdelenmektedir.

Tablo 1. Ekonomi Haberlerinin Kategorilere Göre Dağılım

Haber Kategorileri	Ekonomik Veriler	Ekonomi politikaları, atamalar ve demeçler	Maaş artışları	Zamlar	Fiyatlara ilişkin gelişme ve düzenlemeler	Yatırım araçları	Toplam
Hürriyet	46 (%28,57)	56 (%34,78)	15 (%9,31)	8 (%4,96)	24 (%14,90)	12 (%7,45)	161
Milliyet	33 (%24,81)	47 (%35,33)	27 (%20,30)	1 (%0,75)	10 (%7,51)	12 (%9,02)	133
Sözcü	11 (%7,09)	83 (%53,5)	14 (%9,03)	19 (%12,25)	11(%7,09)	17 (%10,96)	155

² Habertürk gazetesi 2018 yılında basılı yayınlarına son verdiği, web sayfası arşivlerine de erişilemediği için örnekleme daha net açıklayabilmek adına “basılı gazeteler içerisinde web sayfası en çok tıklanan gazeteler” tanımlaması kullanılmıştır.

Sabah	42 (%24,70)	58 (%34,11)	25 (%14,70)	14 (%8,23)	14 (%8,23)	17 (%10)	170
Cumhuriyet	13 (%7,92)	73 (%44,51)	13 (%7,92)	41 (%25)	14 (%8,53)	10 (%6,09)	164
							783

Haber kuruluşları ekonomik gelişmelerin farklı yönlerini öne çıkarmakta, politik bir okuma yapmaktadır. Sabah gazetesi, yeni ekonomi yönetimi, faiz politikası ve maaş zamlarının ne denli değerli olduğunu aktarırken siyasi iktidarı öven bir anlayışı benimsemektedir. Haberlerde sıklıkla yatırımların rekor düzeye ulaştığı, işsizliğin azaldığı, yeni ekonomi politikaları ile “Türkiye Yüzyılının” inşa edileceğini aktarmaktadır. Hürriyet ve Milliyet gazetesi ekonomi politikalarına dair yapılan eleştirilere çok nadir bir biçimde yer vermekte (n= 5), genellikle fahiş fiyatlara ilişkin önlemleri, asgari ücret görüşmelerini ve hükümetin ekonomiye dair açıklamalarını ve yol haritasını servis etmektedir. Cumhuriyet ve Sözcü gazetesi ise genellikle akaryakıt başta olmak üzere birçok üründe yaşanan zamları, Türk lirasındaki değer kaybını gündemine taşıırken siyasi iktidarın yürüttüğü ekonomi politikalarının olumsuz sonuçlarına odaklanmaktadır. Ekonomi ve finans dünyasındaki önemli isimlerin, muhalefet partilerinin değerlendirmeleri eleştirel bir perspektifte aktarılmaktadır. Esasında hemen her konuyu politik ve ideolojik bir bakış açısı ile yorumlayan Türk medyasının ekonomik sorunları da bu çerçevede okuması şaşırtıcı değildir.

4.2. Çözüm Gazeteciliğine İlişkin Bulgular

4.2.1. Çözüm içeren haberlerin dağılımına dair bulgular

Araştırmada incelenen haber metinleri içerisinde sorunlara ilişkin çözüm unsurlarının olup olmadığı, bu çözümlerin hangi ölçüde çözüm gazeteciliği perspektifinde değerlendirilebileceği ele alınmaktadır. Bu noktada içerisinde herhangi bir ekonomik soruna karşı çözüm içeren haberler göz önünde bulundurulduğunda; Sabah gazetesi %24,7’lik bir oranla öne çıkarken Cumhuriyet çözüm unsuruna en az yer veren (%15,8) gazete olmaktadır. Çözüm unsurlarına yer vermeyen haberler genellikle anlık gelişmeler ve sorunlar ön plandadır. Ekonomik sorunlara ilişkin çözüm yaklaşımlarında politik bakış açısının etkisi görülmektedir. Sabah, Hürriyet ve Milliyet gazetesinde sorunları çözecek olan odağın hükümet ve onun yürüttüğü politikalar olduğu öne çıkmaktadır. Sözcü ve Cumhuriyet gazetesinde ise hali hazırda yaşanan sorunların kaynağının mevcut siyasi iktidar olduğu, bu sebeple sorunların kaynağının sorunlara çözüm bulamayacağı dile getirilmektedir. Geçmiş dönemde sunulan çözüm önerilerinin uygulanmaması sonucu gelinen noktanın eleştirisi söz konusudur. Çözüm içerikleri genellikle sorunlar vurgulanırken seyrek biçimde aktarılan bir nesne konumundadır.

Tablo 2. Çözüm İçeren Haberlerin Dağılımı

Gazete Adı	Toplam Haber Sayısı	Çözüm İçeren Haber Sayısı
Hürriyet	161	37 (%22,9)
Milliyet	133	29 (%21,8)
Sözcü	155	29 (%18,7)
Sabah	170	39 (22,9)
Cumhuriyet	164	26 (%15,8)
Toplam	783	160 (%20,4)

Yüzdelik dilimlere bakıldığında; çözüm unsurlarının bulunma oranı çok düşük bir seviyede değildir. Sonuçta anlık gelişmelerin ve verilerin sürekli yenilediği, hız faktörünün öncelendiği anaakım medyada her beş haberden birinde çözüm unsuru bulunması olumlu bir veri olarak değerlendirilebilir. Ancak haberlerin bütünü incelendiğinde; çözüm gazeteciliği açısından oldukça yetersiz bir durum söz konusudur. Çözüm içeren haberlerin büyük kısmı bir ekonomik soruna ya da gelişmeye vurgu yapmakta, haberin küçük bir kısmında sorunun çözümüne ilişkin önerilere yer ayrılmaktadır. Dolayısıyla haberin kendi doğası içinde aktörün talepleri ve önerileri dile getirilmektedir.

Tablo 3. Çözüm unsurlarının kategorilere göre dağılımı

Gazete Adı	Fiyat Düzenlemeleri	Sektör Talepleri	Ekonomi Politikaları	Maaş Artışları	Diğer
Hürriyet	14 (%37,83)	9 (%24,32)	8 (%21,62)	6 (%16,21)	-
Milliyet	6 (%20,68)	4 (%13,79)	16 (%55,17)	2 (%6,89)	1 (%3,44)
Sözcü	1 (%3,44)	1 (%3,44)	23 (%79,31)	3 (%10,34)	1 (%3,44)
Sabah	10 (%25,64)	2 (%5,12)	21 (%53,84)	4 (%10,25)	2 (%5,12)
Cumhuriyet	4 (%15,38)	4 (%15,38)	13 (%50)	5 (%19,23)	-

Gazetelerin çözüm önerilerini içeren haberleri hangi ekonomik sorunlar üzerinde şekillendirdiğine bakıldığında; ekonomi politikaları ve fiyat düzenlemeleri kategorilerinin ağırlığı dikkat çekmektedir. Bu noktada Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetesi Ak Parti'nin seçimi yeniden kazanması ile oluşturduğu ekonomi kadrosu ve politikaları ile enflasyon sorununun çözüleceğine dair bir inancı paylaşmaktadır (Hürriyet, 17 Haziran: "Bakan Şimşek'ten bankalar ve TÜSİAD görüşmelerinin ardından önemli mesaj: Refahı arttıracak modellerle yola devam", 15 Haziran: "Cevdet Yılmaz'dan CNN Türk'te açıklamalar... Enflasyonla topyekûn mücadele zamanı". Milliyet, 5 Haziran: "Temel hedefimiz refahı yükseltmek", 8 Haziran: "Emin adımlarla yola çıktık", Sabah, 17 Haziran: "Başkan Erdoğan'dan enflasyonla mücadele mesajı: Tek haneli rakamlara düşüreceğiz", 12 Haziran: "Ekonominin yol haritası hazırlanıyor! Hükümet kolları sıvadı: Hedef tek haneli enflasyon"). Cumhuriyet ve Sözcü gazetesi ise seçim öncesi ve sonrası yürütülen ekonomi politikalarındaki yanlışlara vurgu yaparak hangi adımlarla bu sorunların hafifletilebileceğine dikkat çekmektedir (Cumhuriyet, 4 Haziran: "İlk sınav ekonomi: Kurumsal çöküş var", 23 Haziran: "Ekonomide 'nas' bitti: İktidarın politikası iflas

etti, 'rasyonele dönüşte' ilk adım atıldı"; Sözcü, 8 Haziran: "TL'deki keskin değer kayıplarının sonucu ne olur?", 17 Haziran: "Daron Acemoğlu: Türkiye'nin önündeki en büyük tehlike..."). Sektör temsilcilerinin talep ve değerlendirmeleri kısmında Sözcü ve Cumhuriyet gazetesi TÜSİAD'ın eleştirel düşüncelerine yer verirken (Cumhuriyet, 17 Haziran: "Patronlardan iktidara uyarı: En sıkıntılı günler"; Sözcü, 16 Haziran: "TÜSİAD YİK Başkanı Özilhan: Ekonomide son 10 yılın en sıkıntılı döneminden geçiyoruz") Sabah, Hürriyet ve Milliyet ise "neler yapılırsa daha iyi sonuçlar elde edilir" sorusuna yanıt aramıştır (Sabah, 22 Haziran: "İş dünyası temsilcilerinden faiz kararı değerlendirmesi". Milliyet, 14 Haziran: "Dünya pazarlarında söz sahibi olmak için e-ihracat kurallarını bilmeliyiz"; Hürriyet, 24 Haziran: "Mısır'la vize sorunu çözüldü hedef 4 milyar dolar").

Sabah gazetesi, maaş artışları konusunda hükümetin attığı adımları yüceltirken (Sabah, 21 Haziran: "Asgari ücrete Başkan Erdoğan dokunuşu! 85 milyonun geliri artıyor: İşte yeni ödemeler") Cumhuriyet ve Sözcü bu miktardaki artışların alım gücüne olumlu etki etmediğini sendikalar aracılığıyla aktarmaktadır (Cumhuriyet, 14 Haziran: "SOL Parti'den hükümete 'emek' çağrısı: 'Asgari' değil insanca yaşam", Sözcü, 14 Haziran: "Asgari ücret için DİSK'ten çağrı"). Bunun yanı sıra konut ve araç fiyatlarındaki artışlar Sabah, Hürriyet ve Milliyet gazetesinde "fahiş fiyat", "fırsatçı ve açgözlü mal sahipleri" üzerinden okunmakta (Sabah, 2 Temmuz: "Otomobilde fahiş fiyat artışları için yeni çözüm önerisi"; Milliyet, 10 Temmuz: "Bakanlık harekete geçti! Sıfır ve ikinci elde kritik tarih"; Hürriyet, 12 Haziran: "Fahiş kiraya hapis cezası") Sözcü ve Cumhuriyet'te ise bir barınma krizi niteliğinde ekonomi politikalarının sonucu olarak görülmektedir (Cumhuriyet, 4 Temmuz: "İBB'den barınma krizine çözüm önerileri"; Sözcü, 10 Haziran: "Kirada çifte kontrat dönemi"). Sorunlara dönük çözümler temalar açısından ele alındığında da politik bir ayırımdan söz etmek mümkündür.

4.2.3. Sorunların Nedenleri ve Yanıtların Tanımlanmasına İlişkin Bulgular

Bu kategoride haberlerde yer alan çözümlerin ne denli detaylı ve kapsamlı bir biçimde ele alındığı incelenmekte, çözüm önerilerinin sınırlılıkları ve sonuçlarını aktarma sıklığı analiz edilmektedir. Çözüm unsuru içeren haberlerin büyük kısmında ayrıntılara yer verildiği görülmektedir. Çözüm gazeteciliği açısından bu durum olumlu görülmektedir.

Tablo 5. Çözümlerin Ayrıntılarına İlişkin Verilerin Dağılımı

Gazete Adı	Toplam Haber Sayısı	Çözümün Ddetaylı İşlendiği Haber Sayısı	Çözümün Sonuçlarına İlişkin Kanıtlar	Çözümün Sınırlılıkları
Hürriyet	37	27(%72,9)	7 (%18,9)	9 (%24,3)
Milliyet	29	17 (%58,6)	2 (%6,89)	9 (%31,03)
Sözcü	29	29 (%100)	8 (%27,5)	17 (%58,6)
Sabah	39	25 (%64,1)	-	2 (%5,12)
Cumhuriyet	26	16 (%61,5)	5 (%19,23)	4 (%15,38)
Toplam	160	114 (%71,25)	23 (%14,37)	41 (%25,62)

Sözcü gazetesinin dışındaki yayın organlarının tümü özellikle konut kiralari ve araç fiyatlarındaki artışlara yönelik alınan önlemleri, hukuki süreçleri detaylı bir biçimde işlemekte, araç alacak ya da kirada olan vatandaşlara ne tür adımlar atması gerektiğini aktarmaktadır (Hürriyet, 1 Temmuz: “Araçlarda fahiş fiyat: Otomobil fiyatları ne olacak? Uzman isim yorumladı...”, 22 Haziran: “Kira artış üst sınırı yüzde 25 oldu”; Sabah, 28 Haziran: “Ev sahibi-kiracı anlaşmazlığı bir haftada çözülecek”, 24 Haziran: “Kiracılara yol haritası! Yüzde 25'ten fazla artışı kabul etmeyin”; Milliyet, 24 Haziran: “Ev sahibi ve kiracılar dikkat: Piyasada 'hayalet ev' sorunu!”, 30 Haziran: “Site aidatlarına fahiş zam! Bakanlık harekete geçti”; Cumhuriyet, 28 Haziran: “Arabulucular, kira uyuşmazlıklarını en fazla bir ayda çözüme kavuşturacak”, 4 Temmuz: “Adalet Bakanı Tunç tarih verdi: Kira uyuşmazlıklarında arabuluculuk başlıyor”).

Cumhuriyet ve Sözcü gazetesinin ekonomi politikalarındaki yanlışları ve çözüm önerilerini ekonomistler üzerinden detaylı bir biçimde sunduğu görülmektedir (Cumhuriyet, 2 Temmuz: “Toplanın ne olacağını yazayım diyerek paylaştı... Özgür Demirtaş: Milyarlarca dolar yaktık! Sonuç sıfır”, 23 Haziran: “Financial Times: Faiz artırım kararı, yatırımcıların kuşkularını gideremedi”; Sözcü, 11 Haziran: “Özgür Demirtaş anlattı... Mehmet Şimşek döneminde neler olacak?”, 2 Temmuz: “Özgür Demirtaş: Sonuç sıfır, kontrol etmeye çalışmayın”). Ayrıca Sabah gazetesi iktidarın ekonomi politikaları ve destekleri ile ilgili adımları konusunda da detaylar sunmaktadır (17 Haziran: “İçişleri Bakanı Yerlikaya: 330 bin hanenin kira yardımı bayram öncesi ödenecek”, 2 Temmuz: “Milyonlarca gence iş kapısı”). Detayların içerikte yer alması önemli bir adım olarak görülürken bu ayrıntılar yalnızca dile getirilen çözümü kapsamaktadır. Sorunun çözümü için detaylı ve çok yönlü bir bakış açısı yerine öne sürülen çözümün irdelendiği bir süreç işlemektedir. Bu çözüm detaylarının gazetenin politik görüşü ekseninde şekillendiğini ve sınırlandırıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Fiyat artışlarına yönelik alınan önlemler konusunda hemen her gazete detay bilgileri gündeme taşırken Türkiye'nin köklü ekonomik sorunlarını makro ölçekte ele alan, maaş artışları gibi belirli bir zamanda geçici çareler üreten formüller yerine geniş kapsamlı çözüm önerilerine rastlamak güçtür.

Haber içerisinde sunulan çözümlerin sınırlılıkları konusu değerlendirildiğinde; Sözcü gazetesinde çözüm unsuru bulunan haberlerin yarısından fazlasında çözümlerin sınırlılıklarına vurgu yapılmaktadır. Diğer gazetelerde çözümlerin sınırlılıklarına yönelik oranların oldukça düşük kaldığı görülmektedir. Sözcü ve Cumhuriyet gazetesi genellikle hükümetin alım gücünün korunması yönündeki politikalarının bir çözüm olmadığını, atılan adımların sınırlılıklarını vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra ekonomik göstergelerin hangi adımlarla düzeltilebileceğini, bu düzeltmenin sınırlılıklarını aktarmaktadır (8 Haziran: “TL'deki keskin değer kayıplarının sonucu ne olur?”, 9 Haziran: “BofA'dan Türkiye'ye sıcak para girişi için dört şart”, 16 Haziran: “CHP'den faiz çıkışı: Bu ekonomi bunu taşımaz”, 23 Haziran: “Reuters: Faiz kararı sonrası fon girişleri

beklemeye geçti. Mükemmel Bir Fırsatı Kaçırdılar”, 2 Temmuz: “Özgür Demirtaş: Sonuç sıfır, kontrol etmeye çalışmayın”, 10 Haziran: “Tüm modeller çöktü bırakın bu inadı”, 7 Haziran: “Financial Times’tan Türkiye analizi: TL’de ciddi bir değer kaybı gerekiyor”, 13 Haziran: “Fitch’ten Şimşek ve Erkan yorumu: Zaman alacak”; Cumhuriyet, 23 Haziran: “Financial Times: Faiz artırımını kararı, yatırımcıların kuşkularını gideremedi”, 15 Haziran: “Mahfi Eğilmez uyardı: O noktayı geçtik, sadece faiz artırmakla enflasyonu düşüremeyiz”). Uzmanların doğru bir reçete uygulanması halinde bile düzelmenin zaman alacağı yönündeki düşünceleri, iyileşmenin sancılı ve zor olacağına dair kanuları sunulan çözümlerin sınırlılıklarına işaret etmektedir.

Hürriyet, Milliyet, Sabah gazetesi ise çözümlerin sınırlılıklarını konut ve araç fiyatlarındaki artışlar üzerinden şekillendirmektedir. Fiyat artışlarını önlemek adına yapılan düzenlemelerin ne tür sınırlılıkları olduğu, düzenlemelerin hangi şartlarda faydalı olacağı ya da sekteye uğrayacağına yönelik değerlendirmeler söz konusudur. Hukuki sürecin nasıl işleyeceği, hangi durumda nasıl hareket edileceği vurgulanmaktadır (Sabah, 4 Temmuz: “Bakan Tunç’tan kira açıklaması: Kira artışı yüzde 25’i geçemez”. 24 Haziran: “Kiracılara yol haritası! Yüzde 25’ten fazla artışı kabul etmeyin”, 2 Temmuz: “Otomobilde fahiş fiyat artışları için yeni çözüm önerisi”; Milliyet, 29 Haziran: “Kira krizine yüzde 25 sınırı da çare olmadı!”, 24 Haziran: “Ev sahibi ve kiracılar dikkat: Piyasada 'hayalet ev' sorunu!"; Hürriyet, 21 Haziran: “6 ay ve 6 bin km sınırı genişliyor! Sıfır otomobil alan şahıslar istediği zaman ve fiyattan satamayacak”, 12 Haziran: “Fahiş kiraya hapis cezası”, 7 Haziran: “Mahkemelerdeki ev sahibi kiracı uyuşmazlığı dosyalarında artış yaşanıyor”).

Çözüm önerilerinin yarattığı sonuçların kanıtlarının sunulması konusunda gazetelerin oldukça kısıtlı bir içerik ürettiği gözlemlenmektedir. Haberlerde sıklıkla kanıtlardan ziyade olası sonuçlara odaklanmaktadır. Sözcü ve Cumhuriyet gazetesi ekonomi politikalarında uygulanan Heterodoks bakış açısının durumu daha kötüleştirdiğini, rasyonel zemine dönme mesajının piyasalarda biraz da olsa rahatlama yarattığını, ekonomik göstergeleri olumlu etkilediğini ifade etmektedir. Bu olumlu yaklaşıma ilişkin temkinli bir bakış açısı da söz konusudur (23 Haziran: “Reuters: Faiz kararı sonrası fon girişleri beklemeye geçti. Mükemmel Bir Fırsatı Kaçırdılar”, 2 Temmuz: “Özgür Demirtaş: Sonuç sıfır, kontrol etmeye çalışmayın”, 7 Haziran: “TL erirken borsa yükseliyor: Uzmanlar nedenlerini anlattı”, 7 Haziran: “Reuters: TL serbest bırakıldı, rezerv kayıpları durdu”, Cumhuriyet, 23 Haziran: “Financial Times: Faiz artırımını kararı, yatırımcıların kuşkularını gideremedi”). Sabah gazetesinin de yeni kabine açıklandıktan sonra, “istikrarın sürmesi” ile piyasaların olumlu tepki verdiğiine ilişkin kanıtlar sunmaktadır (7 Haziran: “Borsa İstanbul yaşadığı kayıplarını geri aldı”, 12 Haziran: “Borsada 1.3 trilyonluk yükseliş”). Ayrıca fiyat artışlarına yönelik düzenlemelerin sonuçlarına yönelik kanıtlar dikkat çekmektedir. Genellikle kira düzenlemesini kabul etmeyen mal sahiplerinin alternatif yollar bulduğu, uygulamanın hakkaniyetli bir yaklaşımı barındırmadığı için

anayasaya aykırı olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple düzenlemenin pratikte ne gibi sonuçlar doğurduğu uzman görüşler eşliğinde aktarılmaktadır (Sözcü, “10 Haziran: Kirada çifte kontrat dönemi”, Milliyet, 29 Haziran: “Kira krizine yüzde 25 sınırı da çare olmadı!”, Hürriyet, 12 Haziran: “Fahiş kiraya hapis cezası”. 24 Haziran: “Kiralık evde zam oyunu”, Cumhuriyet, 28 Haziran: “Arabulucular, kira uyuşmazlıklarını en fazla bir ayda çözüme kavuşturacak”.

4.2.4. Haberlerde Kullanılan Kaynakların Dağılımına İlişkin Bulgular

Çözüm gazeteciliği, haberde çözüm içeriği sunulurken alanında uzman, saha deneyimi olan kaynakların tercih edilmesini öncelemektedir. Haberlerin hemen hepsinde ekonomi alanında olan isimlerin seçildiği saptanmaktadır. Bu doğrultuda sahada deneyimi olan uzmanların çözüm önerileri kısmında yer alması çözüm gazeteciliği açısından olumlu görülebilmektedir. Elbette ki çözüm önerilerini dile getiren kaynakların kim olduğu ve niteliği de çözüm gazeteciliği açısından ipuçları sunabilmektedir.

Tablo 6. Haberlerde Kullanılan Kaynakların Dağılımı

Gazete Adı	Siyasi Yetkililer	Sendika ve Sektör Temsilcileri	Uzmanlar	Küresel Finans Kuruluşları	Kaynak Bulunmayan Haberler	Toplam Haber Sayısı
Hürriyet	16 (%43,24)	13 (%35,13)	7 (%18,91)	1 (%2,70)	-	37
Milliyet	19 (%65,51)	4 (%13,79)	3 (%10,34)	-	3 (%10,34)	29
Sözcü	8 (%27,58)	3 (%10,34)	8 (%27,58)	7 (%24,13)	3 (%10,34)	29
Sabah	33 (%84,6)	3 (%7,69)	1 (%2,56)	-	2 (%5,12)	39
Cumhuriyet	7 (%26,92)	8 (%30,76)	5 (%19,23)	2 (%7,69)	4 (%15,38)	26
Toplam						160

Araştırmada haberlerde yer alan kaynaklar incelenirken gazetelerin ekonomi politikaları ve gelişmeler karşısında siyasi yetkililerin görüşlerine başvurduğu görülmektedir. Genellikle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz, Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, Ticaret Bakanı Ömer Bolat, Merkez Bankası Başkanı Hafize Gaye Erkan, Adalet Bakanı Yılmaz Tunç, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Vedat Işıkhan gibi isimler birincil kaynak olarak kullanılmaktadır. Özellikle Sabah ve Milliyet gazetesinde siyasilerin baskınlığı dikkat çekmekte, yalnızca 11 haberde sektör temsilcileri ya da uzmanlara yer verilmektedir. Diğer gazetelerde ise kaynak kullanımının siyasi yetkililer, sektör temsilcileri, uzmanlar gibi aktörlerin yer aldığı daha dengeli bir kaynak kullanımı söz konusudur. Sözcü ve Cumhuriyet gazetesinde küresel finans kuruluşları (Reuters, Morgan Stanley, Fitch, JP Morgan, BofA), Türk (Özgür Demirtaş, Mahfi Eğilmez, Uğur Gürses, Daron Acemoğlu, Şenol Babuşçu, Fatih Özatay, Veysel Ulusoy) ve yabancı ekonomistlerin (Paul McNamara) çözüm önerilerini sunduğu haberler öne çıkmaktadır. Ayrıca maaş artışlarının görüşüldüğü dönemde sol yönelimli sendikaların (SOL Parti Başkanlar Kurulu Üyesi İsmail Hakkı Tombul, DİSK, Birleşik Kamu-İş) görüş ve önerilerine sıkça yer verilmektedir.

4.2.5. Çözümün Anlatının Merkezinde Olmasına İlişkin Bulgular

Bu kategoride çözüm unsuru içeren haberlerde çözümün ana odak noktası olup olmadığı analiz edilmektedir. Çünkü günümüz medyasının sorun odaklı yapısının yoğun bir biçimde olumsuzlukları öne çıkarmasına karşılık çözüm gazeteciliği problemlerin aşılması için önermelerde bulunmaktadır. Dolayısıyla içeriklerde çözüm olgusunun haberin neresinde konumlandığını ele almak, sorundan ve kişiden ziyade çözüme vurgu yapmak değerli görülmektedir. Sabah gazetesi çözüm önerilerini aktarırken büyük bir oranda çözümlere önem vermesinin yanı sıra bunları icraata dönüştüren siyasi iktidarı merkezine alan haberler üretmiştir. Elbette ki bu yaklaşımda gazetenin siyasi iktidara bakış açısı ve iyimserliği söz konusudur. Bu tür haberlerde genellikle başlıklarda cumhurbaşkanı ve bakanların ekonomik sorunlara dair aldığı aksiyonu dile getirdikleri cümleleri kullanarak çözümden ziyade aktörü öne çıkarmaktadır (5 Haziran: “İlk hedef enflasyon ve pahalılıkla mücadele”, 9 Haziran: “Türkiye Yüzyılı'nın rotası hazır! Yeni dönemin 3 ana hedefi belirlendi”, 24 Haziran: “Enflasyonla mücadele için tüm ekiplerimiz kolları sıvadı”).

Tablo 7. Çözümü Merkezine Alan Haberlerin Dağılımı

Gazete Adı	Toplam Haber Sayısı	Çözümü Merkeze Alan Haber Sayısı
Hürriyet	37	28 (%75,6)
Milliyet	29	20 (%68,9)
Sözcü	29	21 (%72,4)
Sabah	39	37 (%94,8)
Cumhuriyet	26	15 (%57,6)
Toplam	160	121 (%75,6)

Gazetelerde çözümü merkezine alan haberler fiyat artışlarına yönelik düzenlemeleri ve ekonomi politikalarının hayata geçirilmesini konu edinmektedir (Milliyet, 24 Haziran: “Fiyat ve finansal istikrar mesajı”, 10 Temmuz: “Bakanlık harekete geçti! Sıfır ve ikinci elde kritik tarih”, 3 Temmuz: Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Sıfır ve ikinci el araç fiyatlarında açgözlülükten kaynaklanan artışların üzerine gideceğiz”; Sözcü, 4 Haziran: “Şimşek'ten ‘rasyonel zemine dönme’ mesajı”, 5 Haziran: “Durmuş Yılmaz'dan Mehmet Şimşek'e 10 altın tavsiye”; Sabah, 4 Haziran: “Enflasyon ile mücadele güçlenecek! Bakan Bolat: Fahiş fiyat artışlarını kaldırmaya odaklanacağız”, 2 Temmuz: “Otomobilde fahiş fiyat artışları için yeni çözüm önerisi”, 28 Haziran: “Ev sahibi-kiracı anlaşmazlığı bir haftada çözülecek”, Cumhuriyet, 4 Temmuz: “İBB'den barınma krizine çözüm önerileri”, 28 Haziran: “Arabulucular, kira uyuşmazlıklarını en fazla bir ayda çözüme kavuşturacak”; Hürriyet, 18 Haziran: “Konutta üretim sorununun çözümü için yeni öneri: Boş arsa vergisi gelsin”, 23 Haziran: “Dolarizasyon belasından kurtulmak için etkili çözüm güvenli TL”). Ayrıca Sözcü ve Cumhuriyet gazetesinin asgari ücret konusunda sol sendikaların görüşlerini merkeze alan bir çözüm çerçevesi çizgisi görülmektedir (Sözcü, 14

Haziran: “Asgari ücret için DİSK’ten çağrı”, 14 Haziran: “CHP’nin asgari ücret teklifi belli oldu”, 11 Haziran: “Sendika temsilcileri asgari ücret için ne diyor?”, 23 Haziran: “Birleşik Kamu-İş: En düşük memur maaşı 32 bin lira olmalıdır”).

Milliyet ve Hürriyet gazetesi çözümü odak noktası yapmadığı haberlerde genellikle soruna vurgu yapmaktadır. Çözüme yönelik öneriler yer almasına karşın sorunlar haberin merkezinde bulunmaktadır. Haberin büyük kısmı soruna odaklanırken bir kısmı da çözümü içermektedir (8 Haziran: “Emin adımlarla yola çıktık”, 29 Haziran: “Kira krizine yüzde 25 sınırı da çare olmadı!”, 24 Haziran: “Ev sahibi ve kiracılar dikkat: Piyasada 'hayalet ev' sorunu!”, Hürriyet: 7 Haziran: “Mahkemelerdeki ev sahibi kiracı uyuşmazlığı dosyalarında artış yaşanıyor”, 25 Haziran: “Aidatlara zam yolda”). Sözcü ve Cumhuriyet gazetesi, çözüm önerilerine yer verdiği haberlerde soruna odaklanan içerikleri de öne çıkarmaktadır. Bu konuda özellikle yürütülen ekonomi politikalarının yarattığı sorunlara daha çok vurgu yapılmaktadır (Sözcü, 10 Haziran: “Tüm modeller çöktü bırakın bu inadı. Tüm modeller çöktü bırakın bu inadı”, 17 Haziran: “Daron Acemoğlu: Türkiye’nin önündeki en büyük tehlike..”; Cumhuriyet, 15 Haziran: “Mahfi Eğilmez uyardı: O noktayı geçtik, sadece faiz artırmakla enflasyonu düşüremeyiz”, 23 Haziran: “Financial Times: Faiz artırım kararı, yatırımcıların kuşkularını gideremedi”). Politik ayrımlar bir kenara bırakıldığında çözümün merkezde olduğu haber sayısının önemli bir orana ulaştığı görülmektedir. Ancak Sabah, Hürriyet ve Milliyet gazetesinde odak noktasını çözüme döndüren içeriklerde iyimser bir havanın varlığından, bireyleri ekonomik sıkıntıları düşünmekten ziyade iyi hissettiren anlayıştan, ekonomi-politik yapının getirdiği gündemi sürdürme endişesinden söz etmek mümkündür.

Sonuç ve Tartışma

Haber medyası yaşanan gelişmeleri sıklıkla olumsuz yönleri ile ele almakta, sorun odaklı bir çerçeve çizmektedir. Bu yaklaşım haberciliğin problemleri merkeze alan bakış açısını yansıtmaktadır. Haberlerin söz konusu anlayışla ele alınması dengeli bir haberciliği temsil etmemekte, tek taraflı bir bakış açısını resmetmektedir. Oysa yaşamın içerisinde sorunlar olduğu kadar çözümlerin de bulunduğunu dikkate alarak dengeli bir gazeteciliği özümsemek haberciliğin kamusal yararı yaratma işlevine katkı sağlamaktadır. Ayrıca yaşamı sürekli olumsuz bir biçimde tasvir ederek okuru haberden uzaklaştıran yaklaşımın da aşılmasında önyak olmaktadır. Çözüm gazeteciliği olarak adlandırılan bu anlayış, sorunlar gibi çözümlerin de haber metinlerinde yer almasını amaçlayan dengeli, çok yönlü ve titiz bir haberciliği özümsemektedir. Son yıllarda daha fazla görünür olan çözüm gazeteciliğinin haber medyasında ne ölçüde uygulandığını incelemek değerli görülmektedir. Bu sebeple çalışmada Türk medyasının son dönemde daha şiddetli hissedilen ekonomik sorunlar karşısında nasıl bir habercilik çerçevesi çizdiği ele alınmakta, ekonomik sorunlara ilişkin içerikler çözüm gazeteciliği bağlamında incelenmektedir. Web sayfası en çok tıklanan beş basılı gazetenin ekonomik sorunlara ilişkin ürettiği haberler nicel ve nitel içerik analizi yöntemi ile irdelenmektedir.

Çalışmada elde edilen veriler değerlendirildiğinde; Türk medyasının ekonomik sorunlara ilişkin çözüm gazeteciliği pratiklerini uygulama konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Sayısal olarak her beş haberden birinde çözüm unsuru bulunsa da kalan haberler genellikle anlık gelişmeleri ve sorunları öne çıkarmaktadır. Çözüm unsuru içeren haberler bütüncül olarak incelendiğinde; haberleri çözüm gazeteciliği olarak değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü Türk medyası çözüm gazeteciliği bilinci ve farkındalığı ile hareket etmemektedir. Çözümler sıklıkla politik ve ideolojik bir perspektifte sınırlı kalmakta, çözüm gazeteciliğinin birçok kriterini ıskalamaktadır. Sorunların nedenleri konusunda Sözcü ve Cumhuriyet gazetesinin genellikle siyasi iktidarın ekonomi politikalarına işaret etmesi, Sabah gazetesinin ise nedensellik bağı kurmaması ya da sorunların fırsatçı ve kötü niyetli kişiler sebebi ile arttığını belirtmesi önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple haberlerin politik bir biçimde okunması Türk medyasında çözüm gazeteciliğinin gelişmemesinde önemli bir etken olarak görülmektedir. Ayrıca Türk medyasının çözüm gazeteciliği gibi bir anlayışın ne ölçüde farkında olduğu da önemli bir tartışma konusudur. Ekonomik sorunlar söz konusu olduğunda; haber medyasının eski alışkanlıklarını sürdürdüğü, çözümler sunmak yerine sorun odaklı, kısır bir tartışma içine hapsediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ekonomik sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin ne denli faydalı olup olmayacağı, çözümün sonuçlarının kanıtları ile birlikte aktarılması konusunda eksiklikler göze çarpmaktadır. Özellikle çözümlerin sonuçları konusunda kanıtlar çok nadir bir biçimde ortaya konmaktadır. Bu durum da çözüm önerilerinin uzman isimler eşliğinde geniş bir çerçevede tartışılmadığını göstermektedir. Fiyat artışlarına yönelik düzenlemeleri temel alan haberlerin çözüm gazeteciliği anlayışına en çok yaklaşan haber üretimleri oldukları gözlemlenmektedir. Bunun dışında çözümlerin olumlu ve olumsuz yanlarının istişare edildiği, derinlemesine ele alındığı bir yapıdan söz etmek güçtür. Ekonomik sorunlar söz konusu olduğunda Türk medyasının sorunların nedenleri ve çözümleri konusunda bir içgörü sağlayamadığı saptanmaktadır.

Ekonomik sorunların siyasi iktidar ve yöneticilerin uyguladığı politikalarla doğrudan ilişkisi vardır. Ancak ekonomi haberlerinin yalnızca politik alana sıkıştırılması yanlış bir yaklaşımdır. Çünkü ekonomi birçok dinamiği içerisinde barındırmaktadır. Türk medyasının da sorunları ve çözümleri detaylı ve çok yönlü bir biçimde ele alması, Covid-19 salgını, Rusya-Ukrayna savaşı ve ekonomi politikalarını da kapsayan geniş bir perspektifte işlemesi beklenmektedir. Sözcü ve Cumhuriyet gazetesinin sorunları yanlış politikalar üzerinden değerlendirmesi yapısal problemlerin çözümünü kolaylaştırırken geniş kapsamlı bir bakış açısını da geri planda bırakmaktadır. Sabah gazetesinin hiçbir sorun yokmuş gibi davranıp çözümlerin de yine günümüz siyasi iktidarı ile mümkün olduğunu temel alan iyimser yaklaşımı gerçek ve doğru bir perspektifi yansıtmamaktadır. Çözüm içeren haberlerin çok büyük kısmının okurun iyi hissetmesini ve gazetenin mevcut gündemini sürdürmesi amacıyla üretildiği görülmektedir. Hürriyet ve Milliyet

gazetesi ise genellikle nötr ve “suya sabuna dokunmayan” başlıklarla aktardığı sorunlara karşı çözüm önerisi sunsa da proaktif bir yaklaşımı benimsememektedir. Sözün özü gazeteler çözüm önerileri sunarken bile bunu yenilikçi, toplumcu, çok yönlü ve sorun çözücü bir anlayıştan ziyade gelenekselleşmiş yapısının, ideolojik duruşunun mümkün kıldığı ölçüde gerçekleştirmektedir. Haber medyası, sorunları ve sebepleri detaylı bir biçimde aktaran, fiyat artışlarına karşı vatandaşların alım gücünü yükseltebilecek çözüm önerileri sunarak bireyleri de çözüme dahil eden bir habercilik çerçevesi çizmemektedir.

Kaynakça

- Aitamurto, T. & Varma, A. (2018). The constructive role of journalism: Contentious metadiscourse on constructive journalism and solutions journalism. *Journalism Practice*, 12(6), 695-713.
- Altun, T. ve Tarhan, M. (2023, Ocak 1). 2023'te dünyayı Rusya-Ukrayna krizinin etkileri ve enerji krizi riski bekliyor. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/2023te-dunyayi-rusya-ukrayna-krizinin-etkileri-ve-enerji-krizi-riski-bekliyor/2776757> adresinden alınmıştır.
- Associated Press (2008). *A new model for news: studying the deep structure of young-adult news consumption*. New York: The Associated Press and the Context-Based Research Group.
- Bansal, S. & Martin, C. (2015). *Solutions Journalism Toolkit*. New York: Solutions Journalism Network.
- BBC Türkçe (2023, Eylül 11). Mehmet Şimşek: Önceliğimiz enflasyon, kredileri sınırlayacağız. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c80gjl7klgro> adresinden edinilmiştir.
- Benesch, S. (1998). The rise of solutions journalism. *Columbia Journalism Review*, 36(6), 36-39.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ciobanu, M. (2018, February 14). With its latest series the Upside, the Guardian will focus on solutions journalism in five key areas. <https://www.journalism.co.uk/news/with-its-latest-series-the-upside-the-guardian-will-focus-on-solutions-journalism-in-five-key-areas/s2/a717656/> adresinden alınmıştır.
- Cumhuriyet. (2021, Nisan 16). 128 milyar dolar tartışması: Nasıl başladı? <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/128-milyar-dolar-tartismasi-nasil-basladi-1828662> adresinden alınmıştır.
- Curry, A. L. & Hammonds, K. H. (2014). The power of solutions journalism. *Solutions Journalism Network*, 7, 1-14.

- Curry, A., Stroud, N. J. & McGregor, S. C. (2016). Solutions journalism and news engagement. Massachusetts: Engaging News Project.
- Dalay, Ç. (2021, Ekim 27). Yapıcı gazetecilik ve çözüm gazeteciliği. <https://m.bianet.org/bianet/medya/252359-yapici-gazetecilik-ve-cozum-gazeteciligi> adresinden alınmıştır.
- Dobelli, R. (2020). Stop reading the news: A manifesto for a happier, calmer and wiser life. UK: Hachette.
- Dyer, J. (2015). Solutions Journalism. Nieman Reports, Spring, 14–17.
- Eğilmez, M. (2022, Haziran 12). Yüksek Kur ve Yüksek Enflasyonun Nedenleri. <https://www.mahfiegilmez.com/2022/06/yuksekkur-ve-yuksekenflasyonun.html> adresinden alınmıştır.
- Eğilmez, M. (2023, Haziran 5). Rasyonel, İrrasyonel. <https://www.mahfiegilmez.com/2023/06/rasyonel-irrasyonel.html> adresinden edinilmiştir.
- Hammonds, K. H. (2016, December 2). Lab test: Solutions journalism beats brand x. <https://thewholestory.solutionsjournalism.org/lab-test-solutions-journalism-beats-brand-x-b9d730108155> adresinden alınmıştır.
- IPSOS (2023, Temmuz 6). Toplumun %84'ü için en önemli sorun ekonomi. <https://www.ipsos.com/tr-tr/toplumun-84u-icin-en-onemli-sorun-ekonomi> adresinden edinilmiştir.
- Jackson, J. (2019). You are what you read, why changing your media diet can change the world. London: Unbound.
- Karatabanoğlu, S. (2021, Mayıs 11). Gazetecilikte değişen odak: Çözüm gazeteciliği. <https://www.newslabturkey.org/2021/05/11/gazetecilikte-degis-en-odak-cozum-gazeteciligi/> adresinden alınmıştır.
- Kasriel, E. (2016, August 31). Why we need solutions-focused journalism. <http://www.bbc.co.uk/blogs/academy/entries/be8991c7-c1c7-42e6-a371-f40278838fa2> adresinden alınmıştır.
- Li, M. (2021). The synergistic effects of solutions journalism and corporate social responsibility advertising. *Digital Journalism*, 9(3), 336-363.
- Li, Y. (2023). Assessing the role performance of solutions journalism in a global pandemic. *Journalism Practice*, 17(7), 1445-1464.
- Lough, K. & McIntyre, K. (2021). Transitioning to solutions journalism: one newsroom's shift to solutions-focused reporting. *Journalism Studies*, 22(2), 193-208.
- McGregor, S. C. & Stroud, N. J. (2016). How one community responded to solutions journalism. Massachusetts: Engaging News Project, 1-8.

- McIntyre, K. (2019). Solutions journalism: The effects of including solution information in news stories about social problems. *Journalism Practice*, 13(1), 16-34.
- McIntyre, K. E. (2015). *Constructive journalism: The effects of positive emotions and solution information in news stories*. Chapel Hill: The University of North Carolina Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- McIntyre, K. E. & Lough, K. (2021). Toward a clearer conceptualization and operationalization of solutions journalism. *Journalism*, 22(6), 1558-1573.
- McIntyre, K., Lough, K. & Manzanares, K. (2018). Solutions in the shadows: The effects of photo and text congruency in solutions journalism news stories. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 95(4), 971-989.
- McIntyre, K. & Sobel, M. (2017). Motivating news audiences: shock them or provide them with solutions? *Communication & Society*, 30(1), 39-56.
- Midberry, J. & Dahmen, N. S. (2020). Visual solutions journalism: A theoretical framework. *Journalism Practice*, 14(10), 1159-1178.
- Muratoğlu, M. (2022, Eylül 6). Öyle hedefe böyle enflasyon! <https://www.sozcu.com.tr/2022/yazarlar/murat-muratoglu/oyle-hedefe-boyle-enflasyon-7348182/> adresinden alınmıştır.
- Murray, C. & Stroud, N. J. (2019). *The keys to powerful solutions journalism*. Texas: Center for Media Engagement.
- Nelson, J. L., & Dahmen, N. S. (2023). Appealing to news audiences or news funders? An empirical analysis of the solutions journalism network's revenue project. *Journalism Practice*, 1-18. doi: 10.1080/17512786.2023.2209779
- Powers, E. & Curry, A. (2019). No quick fix: How journalists assess the impact and define the boundaries of solutions journalism. *Journalism Studies*, 20(15), 2237-2257.
- Reeve, C. (2017, October 25). News and the negativity bias: What the research says. <https://the-wholestory.solutionsjournalism.org/news-and-the-negativity-bias-what-the-research-says-78a0bca05b11> adresinden alınmıştır.
- Reporters d'Espoirs (n.d.). Notre mission, notre histoire. Eylül 15, 2023 tarihinde <http://www.reportersdespoirs.org/notre-mission/> adresinden alınmıştır.
- Scott, C. (2016, Septemver 15). Why solutions journalism is guiding editorial decisions at the Huffington Post. <https://www.journalism.co.uk/news/how-solutions-journalism-is-guiding-editorial-decisions-at-the-huffington-post/s2/a674342/> adresinden alınmıştır.
- Similiarweb (2023, Aralık 1). En popüler web siteleri sıralaması: Türkiye genelinde en çok ziyaret edilen web siteleri. <https://www.similarweb.com/tr/top-websites/turkey/> adresinden edinilmiştir.

- SJN (n.d.). Mission. Eylül 15, 2023 tarihinde <https://www.solutionsjournalism.org/about> adresinden alınmıştır.
- Sözcü. (2021a, Mart 20). Naci Ağbal'ın 132 günü: Ne dedi, ne yaptı, neden gönderildi? <https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/naci-agbalin-132-gunu-ne-dedi-ne-yapti-neden-gitti-6325138/> adresinden alınmıştır.
- Sözcü. (2021b, Mart 20). Naci Ağbal'ın görevden alınmasına tepkiler: Ekonomik intihar. https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/naci-agbalin-gorevden-alinmasina-tepkiler-6324921/?utm_source=ilgili_haber&utm_medium=free&utm_campaign=ilgili_haber adresinden alınmıştır.
- T24. (2023, Haziran 9). Kavcıoğlu'nun 2 yıldan uzun süren Merkez Bankası başkanlığı karnesi: Enflasyon yüzde 85'in üzerini gördü; dolar kuru patladı. <https://t24.com.tr/haber/sahap-kavcioglu-nun-2-yildan-uzun-suren-merkez-bankasi-baskanligi-basarisizliklarla-dolu,1114660> adresinden alınmıştır.
- Thier, K. & Lin, T. (2022). How solutions journalism shapes support for collective climate change adaptation. *Environmental Communication*, 16(8), 1027-1045.
- Thier, K., Abdenour, J., Walth, B. & Dahmen, N. S. (2021). A narrative solution: The relationship between solutions journalism, narrative transportation, and news trust. *Journalism*, 22(10), 2511-2530.
- Ünüvar, İ., & Aktaş, H. (2022). Dünyada ve Türkiye'de Covid-19 pandemisinin ekonomik etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(1), 124-140.
- Wenzel, A., Gerson, D., Moreno, E., Son, M. & Morrison Hawkins, B. (2018). Engaging stigmatized communities through solutions journalism: Residents of South Los Angeles respond. *Journalism*, 19(5), 649-667.
- Yeniçağ. (2021, Ekim 14). Hangi Merkez Bankası Başkanı döneminde dolar ne kadar arttı? <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/hangi-baskan-doneminde-dolar-ne-oldu-480283h.htm> adresinden alınmıştır.
- Yıldızgörür, M. R. (2023). Ne önemi var? Okuyucuların haberden kaçınma davranışları üzerine nitel bir araştırma. *Etkileşim*, 11, 266-290.
- Yılmaz, T. (2022, Ocak 24). Holdingler reel büyüme hedefliyor. Erişim: <https://www.ekonomist.com.tr/makale/holdingler-reel-buyume-hedefliyor-28557> adresinden edinilmiştir.

Militarizm Kavramı, Militarist Nosyon, Militer Temsil Bağlamında Türk Sineması ve Militarizm İlişkisi

Ertuğrul AKGÜN¹

*

**

Öz

Geniş bir kapsamı, farklı tanımları bulunan militarizm kavramı, militarist nosyon farklı düzeylerde değerlendirilmekte; farklı ideolojilere, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerine, felsefe, sanat, sinema gibi farklı alanlara muhtelif düzeylerde konu teşkil etmektedir. Militarizm kavramı, militarist nosyon geniş kapsam, farklı tanımlar yanında kimi karakteristikler, motifler uyarınca şekillenmekte; kavramın çerçevesini kimi militer motifler, değerler çizmekte ve kavram muhtelif düzeylerde spesifik bir forma bürünmektedir. Temas edilen husus çerçevesinde, militarizm kavramı, militarist nosyon Türk militarizmi bağlamında spesifik bir karakter kazanmakta; bu bakımdan Türk militarizmi kavramı hem temel militer motifler, değerler hem de muhtelif faktörler dolayısıyla spesifik militer motifler, değerler çerçevesinde şekillenmektedir.

Dolayısıyla Türk militarizmi temel ve spesifik düzey çerçevesinde diyadik bir karakter taşımakta ve Türk militarizminin bu diyadik karakteri Türk sinemasını da muhtelif, farklı düzeylerde şekillendirmektedir. Bu manada Türk sineması çerçevesinde militarizm kavramı, militer motifler, değerler Türk militarizminin diyadik karakterine koşut olarak sinematik bir forma bürünmekte; Türk sinemasında militarist nosyonla, militer motiflerle, değerlerle ilintili filmler hem militarist nosyonun genel karakterine hem de Türk militarist nosyonun spesifik karakterine koşut olarak şekillenmektedir. Ayrıca, Türk sineması çerçevesinde militarizm kavramı, militer motifler, değerler diyalog, söylem bağlamında içerik düzeyinde sinematik bir karakter kazanmaktadır. Yukarıda ifade edilenler ışığında, bu çalışmada militarizm kavramı, Türk militarizminin spesifik karakteri; militarizm kavramına, Türk militarizminin spesifik karakterine koşut olarak açığa çıkan militer

¹ Dr., Fındık Kültür ve Sanat Vakfı, akgun.ertugrul@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-1684-0824.

* Bu çalışma intihal tespit yazılımlarıyla taranmış intihal tespit edilmemiştir.

** Çalışma tek yazar tarafından yürütülmüştür.

*** Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

****Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur

motifler, değerler ile bu militer motiflerin, değerlerin Türk sineması çerçevesinde sinematik izdüşümleri diyalog, söylem bağlamında içerik düzeyinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kavramlar: Militarizm, militer motif, değerler, Türk militarizmi, Türk sineması ve militarizm, diyalog, söylem, içerik.

The Relationship Between Turkish Cinema and Militarism in The Context of The Concept of Militarism, Notion of Militarist and Military Representation

Abstract

The concept of militarism which has a comprehensive extent and different definitions, and the notion of militarist are considered within different levels and are also subjects of various ideologies, of various disciplines of social sciences, of various field such as philosophy, art and cinema within different levels. The concept of militarism and the notion of militarist are taken form in accordance with comprehensive extent and different definitions, as well as certain characteristics and motifs and certain military motifs, values set the framework of the concept of militarism and the notion of militarist and the concept of militarism and the notion of militarist take on specific form within different levels.

Within the framework of the subject above argued, the concept of militarism and the notion of militarist acquire a specific character in the context of Turkish militarism and in this respect, the concept of Turkish militarism is taken form within the framework of both main military motifs, values and specific military motifs, values via various factors. Therefore, Turkish militarism has a dyadic character within the framework of the main and specific level, and this dyadic character of Turkish militarism forms Turkish cinema within various and different levels. In this sense, the concept of militarism, military motifs, values in Turkish cinema take a cinematic form in parallel with the dyadic character of Turkish militarism; films related to the notion of militarist, military motifs, values in Turkish cinema are taken form in parallel with both the general character of the notion of militarist and the specific character of the notion of Turkish militarist. Besides, the concept of militarism, military motifs, values acquire a cinematic form in the context of dialogue, discourse at the level of content in the scope of Turkish cinema. In view of the above stated, in this study, the concept of militarism, the specific character of Turkish militarism and military motifs, values coming out in parallel with the concept of militarism and the specific character of Turkish militarism and the cinematic reflection of military motifs, values in the scope of Turkish cinema is considered in the context of dialogue, discourse at the level of content.

Key Words: militarism, military motifs, values, Turkish militarism, Turkish cinema and militarism, dialogue, discourse, content.

Giriş

Militarizm sosyal bilimlerin farklı disiplinlerine, felsefe, sanat, sinema gibi farklı alanlara konu teşkil eden dinamik bir kavramdır (Roei, 2017, s. 3). Militarizm tümel bir kavram olmak yanında kimi tikel ayrımlar çerçevesinde de değerlendirilmektedir (Bayramoğlu ve ark., 2004, s. 8). Militarizm bir ideoloji (Eastwood, 2018, s. 1) olarak nitelendirilmekte, bu bakımdan ideolojik planda başka ideolojileri şekillendirmekte, başka ideolojilere en başta milliyetçilik ideolojisine eklenmektedir (Altnay, 2004, s. 179; Bora, 2004, s. 177; Altnay ve Bora, 2003, s. 140-155).

Farklı disiplinlerin, farklı alanların, farklı ideolojilerin kesişme noktasında bulunan militarizm kavramının muhtevası geniştir² ve militarizm kavramı, kavramı şekillendiren unsurlara, kavramın cebri-şiddet, kültürel, bilişsel, boyutlarına (Kimmerling, 2008, s. 135-136) hatta tarihsel uğrağa koşut olarak spesifik bir karakter kazanmaktadır (Kimmerling, 2008, s. 135). Bu suretle militarizm kavramı çerçevesinde üzerinde konsensüse erişilebilecek bir tanım inşa etmek oldukça güçtür. Bu hususta Öztan şöyle diyor: "Militarizm, tanımlama problemi açısından belki de modern ideolojiler arasındaki en çetin cevizdir" (2018, s. 23). Hatta militarizm kavramı tıpkı faşizm kavramı gibi umumi bir cehalete konu teşkil etmekte (Howard, 1979, s. 109), bu husus militarizm kavramı etrafında bir sis perdesi teşkil etmektedir. Bununla birlikte, militarizm literatürü, militarizme dair temel tartışmalar (Öztan, 2018, s. 30-35) militarizm kavramının kimi karakteristiklerine işaret etmek; militarizm kavramını tasvir etmek, militarizm kavramına dair asgari müştereklere temas etmek imkânı da vermektedir. Bu manada aşağıda militarizm kavramına, militarizm kavramının tanımına dair hususlara çalışmanın sınırları çerçevesinde temas edilecektir. Öte taraftan, militarizm kavramına dair hususları tafsilatıyla değerlendirmek, militarizm kavramına dair ihtilafları vuzuha kavuşturmak bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Bu suretle, çalışma militarizm kavramına, Türk militarizminin spesifik karakteristiklerine; militarizm kavramını şekillendiren militer motiflere ve değerlere Yeşilçam Türk sineması³ bağlamında odaklanmaktadır.

Militarizm kavramı evrensellik-tekililik kutuplaşması (Özlem, 2015, s. 85) çerçevesinde Türkiye planında spesifik karakteristikler kazanmaktadır. Bu bakımdan Türk modernleşme ve ulus devlet inşa sürecinin serencamı, ordunun bu modernleşme ve ulus inşa sürecindeki kurucu rolü; Türk milletine atfedilen doğal, biyolojik, müstesna militer değerler Türkiye planında militarist nosyonu

²Militarizm kavramının sadece tanımı değil, sosyal düzeydeki etkisi de geniştir. Militarizm, militaristleşme günümüzde küresel toplumla bütünleşmiştir (Bickford, 2019, s. 141) ve militarizm, militaristleşme (Gonzeles ve Gusterson, 2019, s. 6; Altnay(a), 2004, s. 180; Balcı, 2011, s. 20-21) farklı düzeylerde toplumsal yapının bütün katman ve tabakalarına sirayet eden geniş bir spektrumu ifade etmektedir (Gramsci, 1992, s. 214-215).

³Çalışmanın bundan sonraki aşamalarında Yeşilçam Türk sineması yerine aynı anlama gelecek şekilde sadece Yeşilçam sineması kullanılacaktır.

şekillendirmektedir.⁴ Temas edilen hususa koşut olarak, Türkiye’de militarist nosyon Weberyen manada modern profesyonel, rasyonel bir çerçevede değil; iptidai, vulgar bir çerçevede spesifik bir karaktere bürünmektedir. Türk militarizminin bu spesifik karakterini Yeşilçam sineması çerçevesinde de teşhis etmek; Türk militarizminin spesifik karakteri ile Yeşilçam sineması arasında bir paralellik tesis etmek mümkündür.

Türk militarizmi ile benzer bir şekilde, Yeşilçam sineması da iptidai, vulgar bir çerçevede spesifik bir karaktere bürünmekte; sinema dili, anlatı yapısı, sinematik anlamın oluşumuna etki eden motifler bakımından iptidai, vulgar bir karakter taşımaktadır. Yani Yeşilçam sinemasında sinematik evren yetkin görsel motifler, derinlikli karakterler, yetkin anlatı yapısı ve yetkin dramatik yapı değil; sözel motifler, tipolojiler, zayıf bir anlatı yapısı ve zayıf bir dramatik yapı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu bakımdan militarizm kavramını şekillendiren militer motifler ve değerler Yeşilçam sinemasının bu yapısal karakterine koşut olarak vulgar, iptidai bir çerçevede diyalog, söylem, içerik düzeyinde tipolojiler marifetiyle sinematik bir karakter kazanmaktadır. Dolayısıyla Yeşilçam sinemasının yapısal karakteri ile Türk militarizminin spesifik karakteri örtüşmekte; militer motifler ve değerler de Yeşilçam sineması çerçevesinde önem kazanmaktadır (Maktav, 2006, s. 73).

Amaç Yöntem Kapsam

Yeşilçam sineması bağlamında militarist nosyon, militarist motifler ve değerler içerik düzeyinde ve içerikle ilintili olarak diyalog, söylem çerçevesinde sinematik bir forma bürünmekte; klasik anlatı yapısı, konvansiyonel sinema temrinleri uyarınca sinematik karakter kazanmaktadır. Bu manada, Yeşilçam sineması bağlamında militarizm kavramına, militarist nosyonu teşkil eden motiflere ve değerlere odaklanan bu çalışmada, militarist nosyon, militarist motifler ve değerler diyalog, söylem ve bu kavramlarla ilintili olarak nitel içerik düzeyinde değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın kapsamını militarizm kavramı, Türk militarizminin spesifik karakteri; militarizm kavramına, Türk militarizminin spesifik karakterine koşut olarak açığa çıkan militer motif ve değerler ve bu militer motif ve değerlerin Yeşilçam sineması bağlamında sinematik izdüşümleri şekillendirmektedir. Bu manada çalışmanın

⁴Evrensellik-tekillik kutuplaşmasına modernleşme sürecine dair literatürde de tesadüf edilebilir. Bu manada, modernleşme yaklaşımları genellikle modernleşmenin evrensel karakterine vurgu yapmaktadır. Ancak modernleşmenin, spesifik, kültürel, yerel unsurlarına vurgu yapan; bu unsurların modernleşme sürecinin karakterini tayin ettiğini öne süren kültüralist yaklaşımlar da mevcuttur (Taylor, 1995, s. 24-33). Çalışmanın sınırları çerçevesinde bu tartışmayı derinleştirmek ne gerekli ne de mümkündür. Ne var ki, çalışmanın sınırları çerçevesinde Türk modernleşme sürecine koşut olarak Türk militarizminin spesifik bir karakter kazandığını ve bu spesifik karakter çerçevesinde kimi militer motiflerin ön plana çıktığını ifade etmek mümkündür.

evrenini Yeşilçam sineması çerçevesinde açığa çıkan filmler teşkil etmektedir. Zira Yeşilçam sinemasında açığa çıkan özgül sinematik klişeler, özgül militer motifler, militarizme vulgar, karikatürize bir karakter kazandırmakta; bu bakımdan Yeşilçam sineması Türk militarizminin spesifik karakterini daha iyi açığa çıkarmaktadır. Bu suretle çalışma Yeşilçam sineması ile sınırlandırılmaktadır. Öte taraftan, Türk sinemasını Yeşilçam kavramı çerçevesinde bir sınıflandırmaya tabi kılmak, sadece tarihsel bir dönemlendirmeye değil; aynı zamanda konu, anlatı yapısı, sinema estetiği, sinema dili yani içerik ve form, her düzeyde sinematografik motif bakımından bir farklılaşmaya da işaret etmektedir. Bu çalışmada Yeşilçam kavramı, Yeşilçam'ın ölümünü ilan eden Arabesk filmine kadar olan tarihsel dönemi ve bu dönem çerçevesinde açığa çıkan sinema dilini ve estetiğini ifade etmektedir. Çalışmanın sınırları çerçevesinde bu hususu detaylandırmak ne mümkün ne de gereklidir.⁵

Yukarıda ifade edilenler ışığında, Altınay militarizmi kalıcı istikrarlı bir ideoloji olarak değil; toplumların belli dönemlerine özgü bir ideoloji olarak değerlendirmekte ve toplumların belli dönemlerde demilitarize olduğunu belirtmektedir (Altınay(a), 2004, s. 180). Altınay'ın ifade ettiği husus bağlamında, militarizm kavramının dinamik ve Türk sinemasının yapısal karakterine paralel olarak; Türk sineması çerçevesinde militarist nosyon, militer motifler ve değerler de dinamik bir forma bürünmektedir. Bu manada Yeşilçam sineması ve Yeşilçam sonrası Türk sineması çerçevesinde militarist nosyon, militer motifler ve değerler içerik ve form bağlamında farklı düzeylerde sinematik bir karakter kazanmaktadır. Yeşilçam sinemasında vulgar, iptidai bir çerçevede açığa çıkan militarist nosyon, militer motifler ve değerler Yeşilçam sonrası Türk sinemasında nispeten daha sofistike bir çerçevede açığa çıkmakta; Yeşilçam sinemasında rastlanılan Türk militarizminin spesifik karakterine özgü militer motifler ve değerler Yeşilçam sonrası Türk sinemasında ya form düzeyinde dönüşüme uğramakta ya da içerik düzeyinde önemini yitirmektedir. Dolayısıyla Türk militarizminin spesifik karakterine özgü militer motifleri ve değerleri Yeşilçam sineması çerçevesinde değerlendirmek; bu militer motiflerin ve değerlerin sinematik izdüşümlerini takip etmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Yeşilçam sinemasında, militarist nosyonla ilintili filmler form, içerik, anlatı, her düzeyde sinematografik ve yapısal unsur bakımından militarizm ve sinema ilişkisini şekillendiren spesifik ve genel klişeler uyarınca şekillenmekte; filmler sadece tarihsel ve politik gelişmeler, konjonktür çerçevesinde değişime uğramaktadır. Bu bakımdan filmler oyuncu, dekor gibi kimi nüanslar haricinde form, içerik ve anlatı düzeyinde, her düzeyde sinematografik ve yapısal unsur bakımından neredeyse birbirinin tekrarı niteliğindedir. Bu manada çalışma kapsamında erişilebilen ilgili filmler izlenmiş ve Türk militarizminin spesifik karakteri, militarist nosyon, militer motifler ve değerler

⁵Bu hususta bkz., (Süalp, 2010, s.35-41; Yıldırım, 2015, s.27-67; Kirel, 2005).

bağlamında temsil kabiliyeti nispeten yüksek filmler çerçevesinde çalışma sınırlandırılmıştır. Öte taraftan, Yeşilçam sinemasının yapısal karakteri itibarıyla Yeşilçam sinemasında doğrudan ordu ve askerlikle ilintili filmlerin sayısı azdır (Maktav, 2006, s. 73) ve filmler nitelik bakımından zayıftır. Bu bakımdan, Yeşilçam sinemasında militarizme dair filmler belli militer motifler ve değerler temelinde değil; birçok militer değer ve motifin bir film çerçevesinde açığa çıkmak hususu uyarınca şekillenmektedir. Temas edilen husus hem bu çalışmanın sınırlarını teşkil etmekte hem de filmleri belli militer motifler ve değerler çerçevesinde tam anlamıyla kategorize etmek imkanını sınırlandırmaktadır.

Yukarıda ifade edilenler ışığında, Yeşilçam sinemasında doğrudan militarizmle ilintili filmler haricinde, militer motifler ve değerler daima yüceltilmektedir (Maktav, 2006, s. 73). Temas edilen husus, militarizme dair Yeşilçam sineması çerçevesinde gerçekleştirilen bir çalışmada sınırlandırma ve temsil faktörünü güçleştirmektedir. Ne var ki, militarist nosyon, Türk militarizminin spesifik karakteri; militer motifler ve değerler bağlamında amaçlı örnek yöntemi çerçevesinde bir örneklem evreni oluşturmak da mümkündür. Bu suretle çalışmada Kore Savaşıyla ilintili Yurda Dönüş (1952), Ezo Gelin (1973); Kurtuluş Savaşı ile ilintili Bir Millet Uyanıyor (1966), Vurun Kahpeye (1973), Fato Ya İstiklal Ya Ölüm (1969); Kıbrıs Savaşı ile ilintili Sezercik Küçük Mücahit (1975); ordu ve askerlik ile ilintili Şafak Bekçileri (1963) ve militer motiflerle ilintili Dışı Düşman (1966) filmleri değerlendirilmektedir.

Yukarıda ifade edilenler ışığında, bu çalışmanın amacı, çalışmanın kapsamı doğrultusunda militarizm kavramını, Türk militarizminin spesifik karakterini şekillendiren militer motiflerin ve değerlerin Yeşilçam sinemasındaki izdüşümlerini değerlendirmek ve Yeşilçam sinemasında militarist nosyona dair filmlerin hem militarist nosyonun genel hem de Türk militarizminin spesifik karakterine koşut olarak şekillendiğini açığa çıkarmaktır. Çalışma ayrıca Türk militarizminin spesifik karakteri ile Yeşilçam sinemasının militer klişeleri arasındaki benzerlikleri teşhis etmek amacı taşımaktadır. Belirtilen amaç çerçevesinde çalışmada Yeşilçam sinemasında militarist nosyon, militer motifler ve değerlerle ilintili filmler, diyalog, söylem bağlamında içerik düzeyinde analiz edilmektedir. Zira Yeşilçam sinemasında militarist nosyon, militer motifler ve değerler vulgar, iptidai bir çerçevede içerik düzeyinde ve bu kavramla ilintili olarak diyalog, söylem çerçevesinde sinematik bir forma bürünmektedir. Bu suretle sinematik anlamın oluşumuna etki eden diğer faktörler analiz dışı bırakılmaktadır.

Yukarıda ifade edilenler ışığında, diyalog, söylem bağlamında içerik düzeyinde yapılan analiz neticesinde ⁶ ; Yeşilçam sinemasında militarizm kavramını şekillendiren tüm militer motiflerin ve değerlerin değil; milliyetçilik, vatanseverlik, hegemonik erkeklik, hiyerarşi-disiplin, meta-aşkın bir değer olarak savaş ve askerlik, pedagojik militarizm ya da asker-öğretmen özdeşliği şeklindeki kimi militer motiflerin; şehadet gibi kimi militer değerlerin tipolojiler marifetiyle söylem, diyalog bağlamında içerik düzeyinde açığa çıktığı ve militarist değerlerin Türk milletine özgülendiği, Türk milletinin doğal, biyolojik bir karakteri olarak sinematikleştiği tespit edilmektedir. Bu suretle, çalışmaya konu teşkil eden filmler söylem, diyalog ve içerik düzeyinde yapılan analiz neticesinde militarizm kavramını karakterize eden motif ve değerler çerçevesinde; militarist bir nosyon olarak milliyetçilik; militer değerler ya da ikili karşıtlıklar; Türk milletinin doğal militarist değerleri ya da her Türk asker doğar; militarist bir nosyon olarak vatanseverlik ya da memleket sevgisi; militarist bir motif olarak vatanın cinsiyetlendirilmesi ya da hegemonik erkeklik; üstün bir militer değer olarak şehadet; militarist bir değer olarak hiyerarşi-disiplin; meta-aşkın bir değer olarak savaş ve askerlik; pedagojik bir militarizm ya da asker öğretmen özdeşliği şeklinde tasnif edilmektedir. Ayrıca, çalışma kapsamında ilgili literatür taranmakta; literatürde bu hususta birkaç çalışma haricinde çalışma bulunmadığı tespit edilmekte ve bu doğrultuda literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Kuşkusuz ki, militarist nosyonun, militer motiflerin ve değerlerin Yeşilçam sinemasındaki iz düşümlerini genel düzeyde değerlendiren bu çalışmanın katkısı; belli militer motifleri ve değerleri daha spesifik bir düzeyde derinlemesine değerlendirecek çalışmalara kapı aralamaktır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.a) Militarizm Kavramına Dair

Kökeni pre-modern dönemlere uzanan militarizm kavramının temel karakteristikleri ve motifleri, modern dönemle birlikte modernlik nosyonu çerçevesinde açığa çıkmaktadır. Yanı sıra, militarizm kavramı belli bir insan doğası varsayımı uyarınca, belli motifler ve değerler çerçevesinde şekillenmekte; militarizasyon kavramı bağlamında ifade edildiği üzere, militarist kültür ve zihniyet, militer değerler yaygın bir karakter kazanmaktadır. Yani militarizm kavramının semantik ve pratik düzeyde geniş bir kapsamı mevcuttur. Aşağıda militarizm kavramı çalışmanın sınırları çerçevesinde ana hatlarıyla tasvir edilecektir.

⁶Diyalog analizi için bkz., (Berliner, 1999, s.2-16; Chepinchikj& Thompson, 2016, s.41-43; Reed, 2011, Myers, 2000, s.191-207). Söylem analizi için bkz., (Gill, 2000, s. 172-191; Sözen, 2017, s. 77-153). İçerik analizi için bkz., (Bauer, 2000, s. 131-152; Yıldırım & Şimşek, 1999-259-273).

Modern bir kavram olarak militarizm

Kitlesel orduların doğuşu⁷, vatandaş ordularının teşkili (Bora, 2004, s. 177) profesyonel-zorunlu askerlik usulleri ya da askeri istihdam usulleri (Lucassen ve Zürcher, 2003, s. 3), askeri eğitim, bir vatan hizmeti olarak askerlik gibi hususlar çerçevesinde Fransız Devrimi bağlamında militarizm kavramı modern dönem ile ilintilendirilmektedir. Temas edilen hususa koşut olarak, militarizm kavramını şekillendiren temel motifler ve karakteristikler modern dönemle birlikte, modernlik nosyonu çerçevesinde açığa çıkmaktadır. Bu manada, Prusya örneği çerçevesinde klasikleşen militarizm kavramı stratejik-araçsal akıl, matematikselleşmek, farkı, bireyselliği yani sezgisellik ve duygusallığı imha etmek, disiplin, itaatkar bedenler (Foucault, 2019, s. 247), itaat (Huntington, 1967, s. 74), hiyerarşi (Howard, 1979, s. 109-110), disipliner iktidar (McSorley, 2016, s. 2), izolasyon ,tek düzelik, özel olanın lağvedilmesi, sadakat (Apelt, 2004, s. 31) profesyonellik gibi motifler çerçevesinde bütünsel bir kurum olarak spesifik bir karakter kazanmaktadır. Öte taraftan, bilimsellik, mantıklılık uyarınca şekillenen militarist zihniyet (Huntington, 1967, s. 60) marifetiyle de duyusal tikellikler, heterojen, arkaik tüm unsurlar, tolerans, esneklik hükmünü yitirmekte; disipliner, homojen, rijit bir form ve mekân açığa çıkmakta ve profesyonel asker bu form, mekân bağlamında soyut, temsili, nicel bir karakter kazanmaktadır.

Siyasi ve felsefi figürler çerçevesinde militarizm

Militarizm kavramının muhtelif tanımları, farklı biçimleri (Toynbee, 1989, s. 19) mevcuttur. Militarizm kavramı iktisadi (Mills, 1959, s. 196, 211, 216; Belge, 2012, s. 174; Parla, 2004, s. 198), siyasi, sosyal, teknik, stratejik, felsefik, biyolojik vb. planda farklı mülahazalara konu teşkil etmekte (Dyvik ve Greenwood, 2016, s. 2); siyaset ve felsefe kuramının Clausewitz, Gramsci, Platon, Hegel, Machiavelli, Sun Tzu gibi önde gelen figürleri farklı düzeylerde militarist nosyona temas etmektedir. Bu cümleden olarak, Clausewitz, Gramsci gibi figürler militarizm kavramını siyaset çerçevesinde değerlendirmekte; militarist nosyonu, militarist zihniyeti, militarist aklı (Huntington, 1967, s. 60; Yavuz, 2019, s. 22) siyasete, siyasi önderliğe tabi kılmaktadır (Gramsci, 1992, s. 88; Alman ordusu bağlamında Warwick, 2004, s. 102-110). Temas edilen husus çerçevesinde Clausewitz politikayı beyin, savaşı araç şeklinde nitelendirmekte (2019, s. 765); savaşı siyasetin başka araçlarla devamı şeklinde tanımlamaktadır (2019, s. 762-763).

Platon Devlet isimli baş yapıtta ideal devlet tahayyülü çerçevesinde militarist nosyonla, militer değerlerle ilintili kimi fikirler ifade etmekte, ideal devlet formu çerçevesinde askerlik hususuna dair bir çerçeve çizmektedir (Platon, 1998, s. 28-63).

⁷Kitlesel orduların doğuşu Fransız ordusu ile ilintilendirilmektedir.

Militarist kuramın, siyaset kuramının ve pratiğinin mühim figürlerinden biri olan Machiavelli'nin siyaset nosyonu savaş, militarizm motifi uyarınca şekillenmekte; savaş, militarizm motifi bilhassa prensin meşruiyeti çerçevesinde kuramında merkezi bir konum işgal etmekte ve bu bakımdan Machiavelli savaş, militarizm motifini siyasete tabi kılmaktadır. Machiavelli *Prens* isimli baş yapıtın muhtelif kısımlarında ordu tipleri (2008, s. 219-235), harbiye (2008, s. 247-255) gibi hususlar bağlamında militarist nosyona dair kimi fikirler ifade etmektedir. Yine Hegel'in militarist nosyonu felsefi, etik, siyasi bir planda açığa çıkmakta, tinin daha doğrusu devletin serencamı uyarınca şekillenmektedir. Hegel savaşı tin, devlet motifi bağlamında, bir milletin iç konsolidasyonu ve sıhhati çerçevesinde tarihsel bir mecburiyet (Ereker, 2014, s. 67; Hegel, 2004, s. 258-259), mecburi bir tarihsel moment şeklinde nitelendirmektedir. Sun Zi (Sun Tzu) ise bütünsel, sistematik bir militarist nosyon değil; daha spesifik bir planda taktik ve stratejik motifler çerçevesinde savaş sanatına dair bir yordam, bir savaş usulü inşa etmektedir (Sun Zi, 2017).

Militarizm ve insan doğası

Militarizm kavramı biyolojik, psikolojik, fizyolojik düzeyde evrensel, statik belli bir insan daha doğrusu erkek doğası⁸ varsayımı uyarınca şekillenmektedir. Bu manada, insan yani erkek bencil, savaşçı, saldırgan, zayıf, aciz bir karakter taşımakta; insanı güç, statü, iktidar, güvenlik güduları motive etmektedir (Huntington, 1967, s. 63) Bir başka deyişle, insanı(erkeği) motive eden güdüler savaşçı, saldırgan karaktere kaynak teşkil etmekte; temas edilen güdüler savaşmayı erkek(insan) doğasının bir parçası kılmakta (Gonzales ve Gusterson, 2019, s. 12) ve savaşın biyolojik meşruiyetini, mecburiyetini temellendirmektedir.⁹ Temas edilen hususu düşünce tarihinde Hobbes (Huntington, 1967, s. 63), Freud, Hegel hatta Le Bon gibi figürler marifetiyle teşhis etmek mümkündür. Öte taraftan, militarizm kavramı belli bir biyolojik nosyonla yani doğal seleksiyon ve sosyal Darwinizm nosyonuyla, organizmaların varlığını koruma, türünü çoğaltma, sürdürme ve yaşam alanını koruma hususuyla da ilintilidir (Laçiner, 2004, s. 27; Chickering, 2008, s. 205). Yani organizmanın ve güçlünün hayatta kalmak motivasyonu ile militarizmin kaynağı arasında bir paralellik tesis etmek, iki hususun da aynı kökenden temellendiğini ifade etmek mümkündür. Yine, bireyler arasındaki savaş, bireyin kendine dönük savaş da Hobbes'tan ilhamla devletler, milletler arasındaki savaşa yani militarist nosyona köken teşkil etmektedir (Hobbes, 2021, s. 99-103).

⁸Militarizm erkeklikle biyolojik, doğal düzeyde ilintilendirilmesine rağmen aslında militer yeterlilik eğitim marifetiyle öğrenilebilen, edinilebilen bir kabiliyettir. Militer kabiliyetin doğuştan var olduğunu iddia etmek anti-profesyonel ve romantik bir yaklaşımdır (Huntington, 1967, s. 30; Banister, 2018, s. 21-22).

⁹Savaşın biyolojik bir mecburiyet değil, bir icat, toplumsal bir inşa olduğunu iddia edenler de mevcuttur (Mead, 2019, s. 336).

Militer zihniyet, militer kültür ve militer değerler

Militarizm kavramı, semantik boyut yanında, kavramı şekillendiren militer zihniyet ve kültür, militer değerler motifini de ihtiva etmektedir. Militer kültür ve zihniyet; yüreklilik (Toynbee, 1989, s. 20), cesaret, fedakarlık, özveri (Howard, 1979, s. 109-110), savaşıklık, bedensel çaba (Clausewitz, 2019, s. 89), fiziki ve ruhi bakımdan kuvvet, metanet, kararlılık (Clausewitz, 2019, s. 199) gibi militer değerler esas olarak dost-düşman (Clausewitz, 2019, s. 747; Öztan, 2018, s. 50) ana ikili karşıtlığı çerçevesinde şekillenmekte; bu ana ikili karşıtlık uyarınca militer değerler; vatanseverlik-ihanet, fedakarlık-bencillik, kahramanlık/cesaret¹⁰- korkaklık türünden tali ikili karşıtlıklar açığa çıkmaktadır. Ayrıca bu ikili karşıtlıklar muhtelif düzeylerde (toplumsal formasyona koşut olarak) daha özgül, spesifik bir karakter kazanmaktadır.¹¹ Öte taraftan, ikili karşıtlıklar bağlamında müspet militer değerler ana terime, menfi militer değerler ise tali terime atfedilmekte ve ana terim hegemonik erkeklik (Akgül, 2011, s. 31-32; Via, 2010, s. 43-45; Connell ve Messerschmidt, 2005, s. 829-859) ile ilintilendirilmekte (Gonzales ve Gusterson, 2019, s. 4); bu bakımdan militarist kültür erkeği, erkekliği idealize etmekte (Gonzales ve Gusterson, 2019, s. 4), militarist alan da bir cinsiyetlendirmeye, cinsiyet rejimine tabi hale gelmektedir (Donaldson, 1993, s. 653; Chickering, 2008, s. 206). Bu manada bütün müspet militer değerleri hegemonik erkeklik yüklenmekte¹², ana ikilik çerçevesinde militarist nosyonun mütemmim cüzü olan toplumsal cinsiyet ideolojisine koşut olarak dost eril, düşman ise dişil bir karakter kazanmaktadır. Şöyle ki, rasyonalite çerçevesinde şekillenen militarist nosyon marifetiyle biyolojik işlev, içgüdüler, doğa ve kadın arasında bir paralellik tesis etmek mümkündür. Bu cümleden olarak, doğanın bir imgesi olan kadına (Adorno ve Horkheimer, 2014, s. 330) doğanın müphem karakteri çerçevesinde doğaya atfedilen şeytani nitelikler yani fark, heterojenlik, duygusallık, içgüdüsellik yüklenmekte; kadınlık müspet militer değerlerden tecrit edilmek suretiyle bir düşman formuna bürünmektedir. Doğa akıl diyalektiği çerçevesinde erkeklik ise akıl, özdeşlik, homojenlik hususunu temsil etmekte; ilahi aklın bir parçası olan erkeklik, bu bakımdan hem doğayı ve doğanın temsil ettiği tüm değerleri tahakküm altına almakta hem de müspet militer değerleri sahiplenmektedir. Ayrıca, yukarıda ifade edilenler ışığında, vatan ve kadınlık (kadın bedeni) arasında bir paralellik tesis etmek, vatani cinsiyetlendirmek (pater patriae); vatani bu bakımdan erkekliğin militer müdafasına tabi kılmak mümkündür (Akgül,

¹⁰Clausewitz cesareti inisiyaki bir heyecandan ziyade askeri disiplin, askeri kural, itaat, düzen çerçevesinde (2019, s. 188, a.g.e 2019, s. 67); Foucault ise askeri, bir cesaret ve şeref olmaktan önce, hareketli bir mekânın parçası olarak değerlendirmektedir (2019, s. 246).

¹¹Mesela, dost-düşman ana ikili karşıtlığı sıradan militarizmler çerçevesinde iç düşman-dış düşman formuna bürünmekte, iç düşmanı temizlemek motifi sıradan militarizmleri şekillendirmektedir (Laçiner, 2004, s. 16). Ya da fedakârlık-bencillik şeklindeki ana ikilik gönüllü olmuş iyi adamlar-zorla alıkonulmuş ülkelerin yüz karası (Way, 2017, s. 286) şeklinde spesifik bir karakter kazanmaktadır.

¹²Militarist kültür hala hegemonik erkeklik kavramı çerçevesinde tanımlanmakla birlikte, günümüzde asker terimi erkek ve kadın için müşterek bir hale gelmektedir (Rogg, 2004, s. 396).

2011, s. 17,30).

Militarizm kavramı ve sınırsız bir süreç olarak militarizasyon

Militarizm sadece savaş, askerlik alanı ve bu alanı temsil eden ordu kurumu ya da ordu benzeri teşkilatlar (Mahçupyan, 2004, s. 131) ile alakalı bir kavram değildir; militarizm savaş ve askerlik ötesine genişleyen bir kavramdır (Sjoberg ve Via, 2010, s. 7). Bu manada militarizm; militarizasyon, afektif militarizm (Wegner,2021, s. 1-10) kavramları dolayısıyla bir tür mikro fizik çerçevesinde sosyal düzeyde üretilen bir pratik ve bu bakımdan sivil alana nüfuz eden ve etkisi, kapsamı sınırsız (Vagts, 1967, s. 13) bir süreçtir. Dolayısıyla militarizm kavramı, militer değerlerin (Demirel, 2004, s. 361), Howard'ın ifadesiyle askeri alt kültüre ait değerlerin (1979, s. 109) toplumsal yapıda hakimiyet kazanmak ve toplumun egemen değerleri haline gelmek; Belge'nin ifadesiyle askeri değerleri kucaklamak (2012, s. 175); askeri alanın bir toplumun karar alma sistemine ve yönetim mekanizmalarına (Mahçupyan, 2004, s. 129) egemen olmak; ordunun toplumla bütünleşmek yani Michael Mann'ın ifadesiyle sivil militarizm (Altnay, 2013, s. 280) hususu çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bu manada Ayşegül Altınay "militarizmi bir toplumun, bir bireyin veya ordu dışında bir kurumun kendisini sivil değerlerle değil, askeri değerlerle tanımlaması, ve sosyal, kültürel, siyasî ve ekonomik pratiklerini bu değerler etrafında örmesi" (Altnay(a), 2004, s. 180); Laçiner ise Prusya bağlamında klasik militarizmi "etkin bir ordunun iç işleyişinin -üstlere koşulsuz itaat ve sadakat, **disiplin, ödevin kutsallığı gibi-** değer ve kurallarının toplumsal- siyasal düzen ve düşünüşe, ilişkilere egemen kılınması"(2004, s. 13) şeklinde tanımlamaktadır.

Görüldüğü üzere, militarizm kavramı komplike, çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Bu suretle militarizm kavramını sarıh bir biçimde tanımlamak güçtür. Bununla birlikte militarizm kavramını temel motifler ve değerler, kavramın karakteristikleri çerçevesinde sınırlandırmak, tasvir etmek mümkündür. Bu manada militarizm kavramı, askerliği, savaşçı insan doğasını, savaşın üstün değerini ifade etmekte;¹³ hiyerarşi, itaat, disiplin, ödevin kutsallığı, hegemonik erkeklik gibi savaşa ve askerliğe dair temel militer değerler ve motifler kavramın çerçevesini çizmektedir. Çalışmaya konu teşkil eden Yeşilçam sinemasında da militarizm kavramını şekillendiren motiflerin ve değerlerin tümü değil; militarizm kavramının çerçevesini çizen temel militer motifler, temel militer değerler ve spesifik bir takım militer motifler ve değerler açığa çıkmaktadır.

¹³Militarizm kavramını barış momenti değil, bir tür arınma ritüeli bağlamında moral ve entelektüel değerleri ihya eden savaş momenti motifi karakterize etmektedir (Huntington, 1967, s. 60).

1.b). Türkiye Bağlamında Militarizm Kavramına Dair Ya Da Türk Militarizminin Spesifik Karakteristikleri

Türkiye’de militarizm tartışma götürmez bir gerçekliktir (Laçiner,2004, s. 16). Türkiye’de militarizm kavramı toplumsal formasyona koşut olarak spesifik bir karakter kazanmakta, bu spesifik karakter militarizm kavramının tüm veçhelerini Türkiye planında farklı düzeylerde şekillendirmektedir. Türk modernleşmesi Batılı örneklerden militarist karakter çerçevesinde farklı bir nitelik taşımakta, bu bakımdan Türkiye tepeden inmece devrimler, geç modernleşme, militarist modernleşme kavramı bağlamında Almanya, Japonya gibi ülkelerle birlikte değerlendirilmektedir. Ayrıca özgül tarihsel evrim ve bu özgül tarihsel evrimden temellenen *sui generis* milli haslet neticesi militarist nosyon Türkiye ölçeğinde farklılaşmakta; militarist nosyon bir yönüyle tayin edici bir ağırlık, hegemonik bir önem kazanmaktadır. Öte taraftan, Türkiye özgülünde ordu modernleşme sürecinin her düzeyde ana aktörüdür; Kurtuluş Savaşı’nı gerçekleştiren ordu kurucu ve kurtarıcı, mesiyamik bir faildir. Temas edilen bu husus ordunun hegemonik konumunu tahkim etmekte; tarafsızlık, bekçilik rolü , rejimin pretoryen karakteri çerçevesinde ordu siyaset üstü bir konum üstlenmekte (Hale, 1994, s. 304-308; Cizre, 2004, s. 135), Türk ordusu ile Türk milleti bütünleşmekte (aktaran: Bora, 2004, s. 170), bu bakımdan ordu milletin bağrından kopan asli bir unsur haline gelmekte, militarist nosyon ise ideolojiler düzeyinde, toplumsal planda başat hale gelmektedir.¹⁴ Ayrıca ordunun kurucu ve kurtarıcı, mesiyamik karakteri Türk militarist nosyonunda dış düşman yanında iç düşman motifinin ordunun bekçilik(rejimin bekçiliği) rolü çerçevesinde ağırlık kazanmasına neden olmakta, iç düşman motifi Türk militarist nosyonunu şekillendirmektedir.¹⁵

Yukarıda ifade edilenler ışığında, Türkiye’de militarist nosyon kurucu bir role sahiptir ve bu rol tarih sahnesinde Türk milletine müstesna bir militer karakter kazandırmaktadır. Bu manada Türk milletinin militer karakteri biyolojik haslet, doğal vasıflar, milletler sahnesinde işgal edilen özgül konum, Türk tarihinin, Türk kültürünün istisnailiği gibi motifler marifetiyle şekillenmektedir. Bu bakımdan diğer milletlerden farklı olarak her Türk asker doğmakta (Yavuz, 2019, s. 19; Altınay(b), 2004, s. 13) ve Türk milleti tarih sahnesinde ordu kisvesi altında yani millet-i müselleha (Goltz, 2016), ordu(asker)-millet şeklinde temayüz etmektedir (Balci, 2011, s. 38; Altınay(b), 2004, s. 15-25). Temas edilen bu husus, Türkiye planında militarist nosyonu şekillendirmektedir. Bu bakımdan Türkiye’de militarist nosyon militer kabiliyet kazandıran profesyonel bir eğitim sürecine değil; Türk sinemasında da

¹⁴Ordu marifetiyle militarist nosyon Türk milliyetçiliğinin biçimlenmesinde, yeniden üretiminde mühim bir rol oynar (Bora, 2004, s. 163), bu bakımdan militer değerler Türkiye özgülünde milliyetçi ideolojinin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir (Demirel, 2004, s. 361).

¹⁵Ordu makbul yurttaş inşa etmek (Üstel, 2008), yurttaşları eğitmek yanında rejimi korumak, kollamak vazifesiyle de mükelleftir (Altınay(b), 2004, s.123).

örneklerine tesadüf edilen anti-profesyonel bir militer karaktere göndermede bulunmaktadır.

Yukarıda ifade edildiği üzere, Türkiye’de militarist nosyon özgül bir forma bürünmekte (Bayramoğlu ve ark., 2004, s. 8) ve bu özgül forma koşut olarak Türk milleti müstesna bir militer haslet yüklenmekte, diğer milletler ise düşman kavramı çerçevesinde tüm militer değerlerden mahrum kalmakta, bu manada Türk milleti erkeklik, düşman ise kadınlık formuna bürünmektedir (Öztañ, 2018, s. 48-49). Türk milletine atfedilen bu istisnailik marifetiyle Türk milleti militarist değerleri mutlak surette masetmektedir. Bu bakımdan militarist değerler olumlamacı bir arzu temelinde değil, negatif bir eksiklik temelinde şekillenmekte ve karikatürize, vulgar bir karakter kazanmaktadır (Öztañ, 2018, s. 67). Öte taraftan, Türkiye’de militarist nosyon, ordunun bir endoktrinasyon enstrümanı olmak motifi, ordu ve modernleşmek ilişkisi, ordunun ulus-devlet inşa etmek rolü, Türk modernleşmesinin spesifik karakteri gibi hususlardan ötürü pedagojik bir nitelik taşımakta (Altnay(b), 2004, s. 16; Altnay(a), 2004, s. 180), bu bakımdan Türkiye’de militarist nosyon Huntingtoncu manada modern profesyonel bir kurum olmak çerçevesinde değil, kültürel bir kurum olmak çerçevesinde şekillenmektedir (Altnay(b), 2004, s. 25). Bu manada militarist nosyon Türkiye planında kültürel ve toplumsal alanın kılcal damarlarına nüfuz etmekte, toplum ve kültür militaristleşmekte (Altnay(a), 2004, s. 198), Türk kültürü, Türkiye’de erkeklik, erkek olmak militarist bir nosyon çerçevesinde tanımlanmakta (Altnay(b), 2004, s. 32), kültürel ve toplumsal alan ataerkil, babaların sözcükleriyle konuşan otoriter (Bakhtin, 2008, s. 342), hiyerarşik, militarist bir forma bürünmektedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere, Türkiye planında militarist nosyonu karakterize eden unsurlardan biri de pedagojik niteliktir ve bu pedagojik nitelik muhtelif düzeylerde açığa çıkmakta, bu manada militarist nosyon modernleşmek sürecinin muasır medeniyet seviyesine erişmek, modern yurttaş inşa etmek türünden pedagojik hedeflerini şekillendirmekte, her düzeyde pedagojik erek militarist nosyon çerçevesinde tanımlanmaktadır. Temas edilen bu hususu, asker-öğretmen türünden ikilikler, öğretmen ordusu, milli eğitim ordusu türünden kavramlar (Altnay(b), 2004, s. 70) ya da okulun bir orduya, ordunun ise okula dönüşmek (Altnay(b), 2004, s. 119,124) motifi çerçevesinde gözlemlemek mümkündür.

2. Bir Ara Not: Sinema-Militarizm ve Türk Sineması -Militarizm İlişkisine Dair Kısa Bir Değınme:

2.a) Sinema ve Militarizm

Sinemanın doğuşu ve ulusal vatandaş ordularının teşkili, militarizmin bilimsel bir disiplin olarak açığa çıkması aynı tarihsel kesite denk düşmektedir. Sinema ve militarizm, modernleşme sürecinin ürünüdür. Sinema militarizmin göbeğindedir ve militarizm sinemaya giden bir kral yoludur. En başta, sinematik üretim süreci

militarist bir karakter taşımakta; sinematik üretim süreci militarist usul ve esaslara göre militarist nosyon uyarınca şekillenmektedir. Bu bakımdan sinematik üretim alanı ve militarist alan arasında yapısal planda, nosyon düzeyinde bir paralellik tesis etmek, bu paralelliğin, müşterek yapının izini sinematik aygıtların militer kökenli isimleri ve militarist sinematik jargon marifetiyle dahi takip etmek mümkündür. Öte taraftan, örneğine Hollywood'un bir savaş makinesi (Boggs ve Pollard, 2016, s. 36) olmak hususu bağlamında tesadüf edildiği üzere, sinema endüstrisi militer kurumlarla simbiyotik bir temas halindedir; bu bakımdan militarist politikalar ve çıkarlar sinematik üretim sürecini, sinema endüstrisini motive etmekte, bilhassa 2. Dünya Savaşı ile birlikte sinema militarist politikaları meşrulaştıran bir ideolojik manipülasyon enstrümanına ve bir propaganda aygıtına dönüşmektedir.

Militarist politika yanında sinema endüstrisi ve militarist alan arasındaki ilişki daha derin bir nitelik taşımakta; teknik, dramatik, estetik, içerik, form vb. her nevi sinematografik düzeyde bu ilişki açığa çıkmaktadır. Temas edilen husus, sinematik evreni muhtelif klişe ve kalıplara hapsedmekte, bu bakımdan senaryolar tek boyutlu, banal; olay örgüsü, basit, öngörülebilir, yapmacık, şeffaf; karakterler alık, kalın kafalı; sinematografi yavan, hayal gücünden yoksun bir karakter kazanmaktadır (Boggs ve Pollard, 2016, s. 53). Öte taraftan, militarizm kavramını şekillendiren ana ikili karşıtlık ve bu ikili karşıtlıktan temellenen tali karşıtlıklar bağlamında bir takım sinematik klişeler çerçevesinde militer motifler ve değerler açığa çıkmaktadır.

Sinematik alanda hem Türkiye hem de Amerikan sineması çerçevesinde militarizm kavramını şekillendiren motiflere her düzeyde tesadüf etmek mümkündür. Amerikan sineması çerçevesinde militer motifler tarihsel ve politik koşullara, konjoktüre, militarizm kavramının dinamik karakterine koşut olarak kimi sinematografik düzeyde değişim göstermekle birlikte militer motifler, militarizm kavramını şekillendiren ana ikili karşıtlık ve bu karşıtlıktan temellenen tali karşıtlıklar çerçevesinde yapısal düzeyde genellikle süreklilik taşımaktadır. Bu manada seküler bir din, üstün bir değer şeklinde sinematik karakter kazanan vatanseverlik (Boggs ve Pollard, 2016, s. 17); cinsiyetçi bir rejime koşut olarak hegemonik erkeklik, kadının erkeğe tabiyeti ve bu hususlarla ilintili militer değerler; şerefli savaş (good war)¹⁶, savaşın meşruiyeti, savaşın biyolojik bir mecburiyet ve insan tabiatının bir parçası olmak gibi hususlar Amerikan sinemasında yapısal düzeyde süreklilik taşıyan militer motiflere örnek teşkil etmektedir. Bu zaviyeden

¹⁶Örneğine en iyi 2. Dünya Savaşı bağlamında tesadüf edilen, Hollywood ve askeriye işbirliğince inşa edilen şerefli savaş kavramı (Boggs ve Pollard, 2016, s. 36) temelleri birçok mitolojide, dinde bilhassa Zerdüştilik dininde bulunabilecek kadim bir karşıtlık yani iyi-kötü ikiliği çerçevesinde şekillenmekte; tiranlık karşısında demokrasi, barbarlığa karşı barış, iyilerin şeytanlara karşı savaşı, mücadelesi gibi motifler çerçevesinde açığa çıkmaktadır (Boggs ve Pollard, 2016, s. 47) Amerika ve müttefikleri şerefli savaşın dost, mihver devletler ise düşman kutbunu temsil etmektedir. Öte taraftan iyi savaş yaklaşımı temel olarak belli savaşları eleştirmekte ama militarist değerleri yüceltmektedir (Ryan ve Kellner, 1997, s. 309).

bakıldığında, militarizm kavramına dair temel argümanlar ile Amerikan sineması çerçevesinde sinematik karakter kazanan militer motifler arasında bir paralellik tesis etmek mümkündür.

Yukarıda ifade edildiği üzere, militarizm kavramını şekillendiren ana ikili karşıtlık ve bu ikili karşıtlıktan temellenen tali karşıtlıklar ve bu hususla ilintili militer motifler ve değerler tarihsel ve politik koşullara, konjonktüre koşut olarak değişim göstermektedir. Bu cümleden olarak, Amerikan sinemasında biz ve onlar ayrımı çerçevesinde dost ve düşman farklı kisvelere bürünmektedir. Bu bakımdan düşman kâh komünistler kâh siyasal İslamcı teröristlerdir ya da film noir türünde görüldüğü üzere uyuşturucu, yolsuzluk, dejenerasyon, cemaatin çöküşü gibi semptomlar marifetiyle açığa çıkan iç düşmanlardır (Boggs ve Pollard, 2016, s. 56); dost ise özgürlük ve demokrasi gibi üstün Amerikan değerlerini müdafaa eden müttefikler ya da Amerikan askerleridir. Ayrıca, dost formuna bürünen motifler müspet militer ve insani değerlerle mücehhezdir; düşman formuna bürünen motifler ise negatif bir eksiklik temelinde müspet militer ve insani değerlerden mahrumdur. Yani düşman Amerikan sinemasında tüm militer ve insani değerlerden soyutlanmakta, militarizm kavramının temel varsayımlarına koşut olarak dehumanize edilmekte (Bickford, 2019, s. 141), şeytanlaştırılmaktadır: demonlar her yerdedir hem içeride hem de dışarıdadır. Amerikan sinemasında menfi militer ve insani değerleri yüklenen ırkçı, barbar düşman, tarihin ve uygarlığın karanlık suretini temsil etmekte; uygarlık karşısında bir ölümcül tehdit şeklinde konumlanmaktadır (Boggs ve Pollard, 2016, s. 47). Bu bakımdan Amerikan sinemasında düşman formu mitolojik ve dini motifler uyarınca şekillenmekte, iyi-kötü, ışık-karanlık, kaos-düzen türünden kadim dini/mitik ikili karşıtlıklar düşman formu temelinde de hükümünü ifa etmektedir. Özce, Amerikan sineması çerçevesinde dost ve düşman motifleri basmakalıp, derinlikten yoksun iki boyutlu bir karakter kazanmakta;¹⁷ dramatik yapı ikili karşıtlıklar, protagonist iyi kahraman- aşağılık/adi kötü adam ikili karşıtlığı¹⁸ temelinde klasik dramatik yapı uyarınca şekillenmektedir.

Temas edilen bu sinematik kalıplar, klişeler, militer motifler dünya sineması daha doğrusu Amerikan sineması ve Yeşilçam sineması çerçevesinde evrensellik- yerellik, yapısal-kültürel vb. gerilimi uyarınca kimi yönüyle farklılaşmaktadır. Şöyle ki, Amerikan sineması çerçevesinde açığa çıkan sinematik klişeler, kalıplar, militer motifler yanında Türk sineması çerçevesinde de Türk militarizminin spesifik karakterine koşut olarak kimi özgül sinematik klişeler, kalıplar, özgül militer motifler ve değerler açığa çıkmakta, bu bakımdan sinematik klişeler, kalıplar militer motifler

¹⁷Mesela Soğuk Savaş döneminde resmedilen komünist tipolojisi yarı insan(semi-human), barbar, saplantılı mahlukatlar, tüm insani değerlerden mahrumdurlar. Komünistler masumların beynini yıkamakta, konspiratif komplolar eşliğinde dünyayı işgal etmek planı kurmaktadır (Boggs ve Pollard, 2016, s. 60).

¹⁸Bu karşıtlık muhtelif düzeyde, muhtelif nitelikte açığa çıkmaktadır. Bu bakımdan kimileyin vatansever askerler, gaddar, vahşi düşmanlara karşıdır, kimileyin frapan askerler, dünyayı anarşi ve kaosa sürükleyen aşağılık, adi kötü adamlara, kimileyin de dünyayı istila eden, işgal eden uzaylılara karşıdır (Boggs ve Pollard, 2016, s. 42).

ve değerler Yeşilçam sinemasında vulgar, karikatürize bir forma bürünmektedir. Temas edilen husus sinematografinin imkanlarını da sınırlandırmakta; bu bakımdan derinlikli karakterler yerine tipolojileri, sinematik imgeler yerine de diyalogları ön plana çıkarmakta ve militer temsiller diyaloglar, tipolojiler marifetiyle sinematik bir forma bürünmektedir.

2.b) Türk Sineması ve Militarizm

Yukarıda Amerikan sinemasına dair ifade edilen hususlar kimi özgül ayrımlar dışında Türk sineması çerçevesinde de varittir. Bu manada, militarizm kavramını şekillendiren ana ikili karşıtlık ve bu ikili karşıtlıktan temellenen tali karşıtlıklar çerçevesinde Türk sinemasında da bir takım sinematik klişeler, militer motifler ve değerler açığa çıkmakta; ikili karşıtlığın ana terimi sinematik planda müspet militer ve insani değerleri yüklenmekte, ikili karşıtlığın tali terimi ise müspet militer ve insani değerlerden mahrum kalmaktadır. Bu bakımdan ana terim bir olumlamaçılık temelinde müspet militer ve insani değerleri; tali terim ise negatif bir eksiklik temelinde menfi militer ve insani değerleri ifade etmektedir. Bununla birlikte, Türk sinemasında militarizme dair filmler belli militer motifler ve değerler temelinde değil; muhtelif daha doğrusu birçok militer motifin ve değerlerin bir filmde açığa çıkmak, bir filme dağılmak hususu uyarınca şekillenmektedir. Bu bakımdan filmleri belli militer değerler, belli militer motifler çerçevesinde tam anlamıyla kategorize etmek de mümkün değildir. Ancak belli militer motiflerin ve değerlerin filmler çerçevesinde izini takip etmek mümkündür.

Ana hatlarıyla Türk sinemasında militer motifler doğrudan içerik düzeyinde, diyalog, söylem bakımından açığa çıkmakta; son yıllardaki *Fetih 1453*, *Nefes: Vatan Sağolsun* gibi kimi istisnai örnekler bir yana, Türk sinemasında militer motifler ve değerler Türk sinemasının, Türk sinema endüstrisinin yapısına koşut olarak iptidai bir nitelik taşımaktadır (Öztañ, 2018, s. 51). Bu bakımdan Amerikan sinemasından farklı olarak sofistike sinematik enstrümanlardan mahrum olan Türk sinemasında, Türk militarizminin spesifik karakterine de uygun bir biçimde militer motifler ve değerler vulgar, karikatürize bir forma bürünmektedir. Söz gelimi, Türk sinemasında militer tipolojiler sofistike, soyut militer kabiliyetlerle değil; Türk milletinin ırki, doğal, biyolojik hasletiyle ilintili kahramanlık, fedakârlık, cesaret, sadakat, iman, irade türünden karikatürize meziyetlerle yani ferdi militer değerlerle mücehhezdir.

Ordu eliyle temelleri atılan Türk sineması militer motiflerle içerik düzeyinde oldukça özgül bir ilişki tesis etmekte ve bu ilişkiyi Türk militarizminin spesifik karakteri şekillendirmektedir. Bu manada Türk sinemasında Amerikan sinemasından farklı olarak ana ikili karşıtlık ve bu ikili karşıtlıktan temellenen tali karşıtlıklar, bu karşıtlıklarla ilintili militer motifler ve değerler spesifik bir karakter kazanmaktadır. Bu cümleden olarak, Amerikan sinemasında ordunun profesyonel, rasyonel yapısına dair motif Türk sinemasında ordunun pederşahi yapısına dair motife yerini bırakmaktadır. Temas edilen hususa koşut olarak, Türk sinemasında karakter inşası,

dramatik yapı bakımından kimi zafiyetler açığa çıkmakta; nedensellik, rasyonalite motifleri uyarınca şekillenen klasik dramatik yapı tesadüfler, kazai, istisnai an'lar vulgar, karikatürize motifler marifetiyle deformasyona maruz kalmaktadır. Öte taraftan, militer motifler ve değerler tarihsel, politik koşullara, konjonktüre koşul olarak kimi düzeylerde değişim göstermekte ama bu değişimler konu, içerik düzeyinde açığa çıkmaktadır. Bu manada Kurtuluş Savaşı, Kore Savaşı, Kıbrıs Barış Harekâtı gibi dış politik süreçlerle alakalı filmler; Türk modernleşmesinin spesifik karakteri ve Türk modernleşme mücadelesi, askeri darbeler gibi iç politik süreçlerle alakalı filmler tarihsel, politik, konjonktürel gelişimlerin neticesidir.

Dış politik süreçlerle alakalı filmler dış düşman motifi çerçevesinde şekillenmekte, düşmanın kimliği ve niteliği tarihsel, politik koşullara, konjonktüre koşul olarak değişim göstermekte, bu bakımdan Kurtuluş Savaşı ile alakalı filmlerde düşman Yunan-Rum; Kore Savaşı ile alakalı filmlerde düşman Amerikan sinemasının genel eğilimine koşul olarak özgürlük, demokrasi, eşitlik gibi uygarlık değerlerine karşıt olan figürler; Kıbrıs Barış Harekâtı ile alakalı filmlerde ise yine geleneksel, kadim düşman olan Yunan-Rum kisvesine bürünmektedir. Öte taraftan, Kurtuluş savaşı ile alakalı filmler hem dış düşman hem de iç düşman motifi marifetiyle şekillenmekte, bu filmlerde “yobaz, gerici din adamı”- feodal mütegalibe katmanı Kurtuluş Savaşı karşıtlığı yani bir tür ihanet, düşmanla iş birlikçilik motifi çerçevesinde sinematik karakter kazanmaktadır.

İç politik süreçlerle alakalı filmler iç düşman motifi çerçevesinde şekillenmektedir. İç düşman motifi esas olarak özgül Türk modernleşmesiyle ilintilidir, bu bakımdan iç düşmanın kimliğini ve niteliğini Türk modernleşme süreci tayin etmektedir. Bu sebepten ötürü, iç düşman motifi ile alakalı filmlerde iyi-kötü ya da dost-düşman ikili karşıtlığı temelinde modernleşme sürecini simgeleyen, bu sürecin ana aktörü öğretmen-asker motifi iyiyi, dostu; ancien regime’i simgeleyen, modernleşme karşıtı sürecin ana aktörü “yobaz, gerici din adamı”- feodal mütegalibe motifi kötüyü, iç düşmanı temsil etmektedir. Bu manada, Türk sinemasında kuruluş mitine, kurucu paradigmaya koşul olarak ordunun milleti, cahil köylüyü ıslah eden pedagojik karakteri özgül bir unsur olarak ön plana çıkmakta ve bu özgül pedagojik karakter marifetiyle asker-öğretmen motifi açığa çıkmaktadır.

Yukarıda ifade edilenler yanında, fiktif bir Türk tarihini, Türk milletinin mitik kökenini, militer motifler ve değerler çerçevesinde sinematikleştiren tarihsel filmlere Türk sinema tarihinin her döneminde tesadüf etmek mümkündür. Yanı sıra, militarizm kavramını şekillendiren ana ikili karşıtlık ve bu ikili karşıtlıktan temellenen tali karşıtlıklar çerçevesindeki militer motifler ve değerler yapısal düzeyde Türk sineması çerçevesinde baki kalmakta; değişim sadece fonda yani içerik düzeyinde yaşanmaktadır. Temas edilen bu hususların izi kimi Türk filmleri çerçevesinde aşağıda ana hatlarıyla takip edilecektir.

3. Film Analizi

Çalışmaya konu teşkil eden filmler bağlamında, militarist nosyon, militer motifler, militer değerler, karakterlerin aksiyonu ve sofistike bir dramatik yapı çerçevesinde, sofistike bir sinematografik düzeyde değil; Türk militarizminin spesifik ve Yeşilçam sinemasının yapısal karakterine koşut olarak vulgar, iptidai bir çerçevede, karakterler daha doğrusu tipolojiler arasında gerçekleşen diyaloglar bağlamında içerik düzeyinde sinematik bir forma bürünmektedir. Bu manada filmlerde sinematik anlamı inşa eden görsel motifler oldukça zayıf bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla dramatik yapı, olay örgüsü, sinematografi, belli militer değerler ve motifler çerçevesinde değil; militer motiflerin ve değerlerin, tipolojiler arasında gerçekleşen diyaloglara tesadüfi dağılımı çerçevesinde şekillenmektedir. Temas edilen husus, militarist nosyon, belli militer motifler ve değerler çerçevesinde, benzerlikler ve farklılıklar temelinde filmlerin klasik bir tasnifini imkânsız kılmaktadır. Öte taraftan, filmlerde milliyetçilik, vatanseverlik, hegemonik erkeklik, hiyerarşi-disiplin meta-aşkın bir değer olarak savaş ve askerlik gibi militarist nosyonu hem genel düzeyde hem de şehadet, asker-öğretmen özdeşliği gibi spesifik düzeyde şekillendiren motifler açığa çıkmaktadır. Ancak tüm militer motifler ve değerler yukarıda da ifade edildiği üzere, Türk militarizminin spesifik ve Yeşilçam sinemasının yapısal karakterine koşut olarak vulgar, iptidai bir forma bürünmektedir.

3.a) Türk militarizminin spesifik ve Yeşilçam sinemasının Yapısal Karakterine Koşut Olarak Yeşilçam sinemasında üstün militer değerlere sahip tipler: Fato Ya İstiklal Ya Ölüm, Bir Millet Uyanıyor, Vurun Kahpeye filmlerindeki bulgular

Türk militarizminin spesifik ve Yeşilçam sinemasının yapısal karakterine koşut olarak; Yeşilçam sineması çerçevesinde militarist nosyon, militer motifler, militer değerler vulgar, karikatürize bir forma bürünmekte ve bu hususa koşut olarak tipolojiler üstün militer değerlerle donatılmaktadır.¹⁹ Temas edilen hususu çalışmaya konu teşkil eden filmlerde açığa çıkan kimi tipolojiler marifetiyle de teşhis etmek mümkündür. Bu manada karakter derinliğinden mahrum Tilki Onbaşı, Bigalı Ömer Efe, Koca Ahmet, Ziya Bey, Fato, Yüzbaşı Davut, Kara Bilal, Aliye, Ömer Efendi gibi tipolojiler Türk milletinin üstün militer değerlerini temsil etmekte ve karikatürize, vulgar bir düzeyde sinematik karakter kazanmaktadır. Dolayısıyla

¹⁹Türk milleti ve onu temsil eden Türk askeri bu üstün militer değerler doğrultusunda hayatını dahi pervasızca feda etmektedir. Temas edilen husus çerçevesinde, *Bir Millet Uyanıyor* filminde Ziya Bey ile Yüzbaşı Davut arasında gerçekleşen şu diyalogo nakletmek mümkündür:

Ziya Bey: "Neşelendiler."

Yüzbaşı Davut: "Öyledir onlar, ölüm tehlikesi arttıkça keyifleri gelir."

militarist nosyonun, militer motiflerin ve değerlerin karakterler yerine tipolojiler marifetiyle açığa çıkmak hususu Yeşilçam sinemasını klişe ve kalıplara hapsetmektedir.

3.b) Militarist bir nosyon olarak milliyetçilik: Vurun Kahpeye Filmindeki Bulgular

Yukarıda ifade edildiği üzere, milliyetçilik ideolojisi ve militarist nosyon eklenmekte, girift bir karakter kazanmaktadır. Militarizm bağlamında milliyetçilik, Yeşilçam sinemasında açığa çıkan motiflerden biridir. Bu manada, *Vurun Kahpeye* filminde militarist bir nosyon olarak milliyetçilik motifi, Ömer Efendi tipolojisinin sarf ettiği sözcükler çerçevesinde sinematik bir karakter kazanmaktadır. Temas edilen husus çerçevesinde, düşman askerleri tarafından tevkif edilen Ömer Efendi ile Yunan kumandan arasında şöyle bir diyalog gerçekleşmektedir:

Yunan Kumandan: "Sana gösterdiğim yakınlığa böyle mi karşılık verecektin? Niçin öldürdün o adamı?"

Ömer Efendi: "Aramızda kan davası vardı."

Yunan Kumandan: "Suçunun cezasını biliyor musun Ömer Efendi?"

Ömer Efendi: "İşgal altında her gün ölmektense, bir defa ölmek daha evladır."

Yunan Kumandan: "Seni cinayet ve milliyetçilik suçlarıyla tevkif ediyorum Ömer Efendi."

Ömer Efendi: "Milliyetçilik bir suç değil fazilettir kumandan."

Görülmektedir ki, Türk milletine özgü üstün militer değerleri temsil eden Ömer Efendi tipolojisi nezdinde Ömer Efendi'nin sarf ettiği sözcükler çerçevesinde milliyetçilik ve militer değerler iç içe geçmekte; bu bakımdan milliyetçilik militarist bir nosyon olarak sinematik karakter kazanmaktadır.

3.c) Militarist bir nosyon olarak vatanseverlik ya da memleket sevgisi : Vurun Kahpeye Filmindeki Bulgular

Yukarıda ifade edildiği üzere, memleket sevgisi militarizm kavramını şekillendiren motiflerden biridir. Bu manada Yeşilçam sinemasında dost-düşman ikiliği çerçevesinde memleket sevgisi Türk milletine özgülennmekte; Türkler haricindeki milletler bilhassa Yunanlılar memleket sevgisi gibi üstün bir militer değerden mahrum olarak sinematik karakter kazanmaktadır. Temas edilen husus çerçevesinde, *Vurun Kahpeye* filminde Aliye öğretmene olan aşkı nedeniyle zaafa düşen Yunan kumandan ile Aliye öğretmen arasında şöyle bir diyalog gerçekleşmektedir:

Yunan Kumandan: “Arzularınız benim için emirdir demiştim matmazel. Sizin için gönlümde sevgilerin en büyüğü var.”

Aliye: “Sevgilerin en büyüğü memleket sevgisidir kumandan.”

Görülmektedir ki, Aliye tipolojisi ve bu tipolojinin sarf ettiği sözcükler çerçevesinde Türk milleti üstün bir militer değerle yani memleket sevgisiyle donatılmakta, düşman askeri ise bu üstün militer değerden mahrum kalmaktadır.

3. d) Militarist bir motif olarak vatanın cinsiyetlendirilmesi ya da hegemonik erkeklik: Bir Millet Uyanıyor, Fato Ya İstiklal Ya Ölüm ve Ezo Gelin filmlerindeki Bulgular

Yeşilçam sinemasında, toplumsal cinsiyet ideolojisine koşut olarak vatan cinsiyetlendirilmekte; doğayla özdeş vatan kavramı dışıl bir forma bürünmektedir. Temas edilen hususa koşut olarak, vatan kavramı cinsiyetçi ve militer motifler çerçevesinde şekillenmektedir. Bu bakımdan, dışıl forma bürünen vatana dönük her nevi militer tehdit ve tehlike de eril cinsiyetçi bir jargon çerçevesinde “iffet, ırz, namus” gibi sözcükler marifetiyle sinematikleşmektedir. *Bir Millet Uyanıyor* filminde Yüzbaşı Davut ile Kara Bilal arasında gerçekleşen diyalogu vatanın cinsiyetlendirilmek hususu çerçevesinde değerlendirmek mümkündür:

Kara Bilal: “Anası da ölürken yavrumu bana emanet etmişti. Dayanamıyorum acısına. Allahım kızımın intikamını benden esirgeme.”

Yüzbaşı Davut: “Bilal acını anlıyorum ama unut artık! Düşün ki, senin kızın gibi binlerce Türk kızını da aynı tehlike bekliyor. Kaybettiklerimize yanacağız diye yapacaklarımızı unutmayalım. Kızlarımızın, kadınlarımızın ırzı, namusu canı kadar vatanımızın da iffeti tehlikede şu anda.”

Yukarıda ifade edildiği üzere, Yeşilçam sinemasında vatan kavramı cinsiyetçi ve militer motifler çerçevesinde şekillenmektedir. Bu bakımdan vatana dair her nevi militer ödev de cinsiyetçi bir rejime tabi hale gelmektedir. *Ezo Gelin* filminde sarf edilen “vatan borcu namus borcudur” şeklindeki sözcükleri bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Öte taraftan, cinsiyetlendirilen, dışıl karaktere bürünen vatan kavramına koşut olarak vatani militer ödevler bağlamında askerlik de eril bir forma bürünmektedir. *Bir Millet Uyanıyor* filminde Bigalı Ömer Efe'nin sarf ettiği “Bakma yüzbaşım, böyle eşkiya gibi giyindiğime. Ben askerim hem de sapına kadar askerim” şeklindeki sözcükleri askerliğin eril bir karakter kazanmak hususu çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

Yukarıda ifade edilenler ışığında, militarizm kavramını şekillendiren unsurlardan biri de militer motif ve değerleri hegemonik erkeklik nosyonu çerçevesinde erkeklige özgülemektir. Bu manada Yeşilçam sinemasında da militarist nosyon ve militer değerler hegemonik erkeklik motifi çerçevesinde sinematik karakter kazanmaktadır.

Temas edilen husus çerçevesinde *Bir Millet Uyanıyor* filminde Koca Ahmet ve Mülazım Faruk arasında şöyle bir diyalog gerçekleşmektedir:

Koca Ahmet: "Hayır kumandanım. Ben yokum bu işte."

Mülazım Faruk: "...Sen mi kaçırıyorsun böyle bir günde dövüşmekten. Sebep?"

Koca Ahmet: "Bu!(sakat kolunu gösterir). Sebep bu."

Mülazım Faruk: "Senin tek kolun yeter bize. Sen bunu verirken bir bölük düşmanı yok ettin."

Koca Ahmet: "Sonra ne oldu, sakat adam, eksik adam. Evine git dediniz bana. Silah arkadaşlarım çöllerde can verirken avratlar gibi mangal başında oturdum ben. Duvarda asılı tüfeğime bakamaz oldum. Beni niye Gazze'ye götürmediniz. Tek kolumla adam sayılmazdım anladık ama şehit de mi olmazdım. Ben yokum..."

Görülmektedir ki, temas edilen filmde üstün militer motif ve değerlerden tecrit edilmek "avratlar gibi mangal başında oturmak" sözcükleri çerçevesinde kadınlıkla ilintilendirilmektedir. Yine, erkeklik ve militer değerler çerçevesinde aynı filmde Koca Ahmet, annesi ve karısı arasında gerçekleşen bir başka diyalog da nakletmek mümkündür:

Koca Ahmet : « Ne bakıyorsun bre ? »

Koca Ahmet'in Annesi : « Ne bakmayayım oğul. Ne bakmayayım. Koskoca bir kumandanın ayağına gelsin, Yunan geliyor Koca Ahmet, gel karşı koy, desin, sen kabullenme. Aferin sana, aferin oğlum ! »

Koca Ahmet: "Ana elini ayağını öpeyim anlamazsın sen."

Koca Ahmet'in Annesi: "Senin gibi evlada öptürecek elim yok benim. Yunanlar beş saat ötede."

Koca Ahmet'in Eşi: "Değme elini oğluma... Yunan bu topraktan çıkmadan şu çocuğun yüzünü görmek haram olsun sana... Ya git ya da ses etme. O zaman ben giderim, erkeğim korktu, ben geldim derim. Aha bu çemberi de sen başına korsun."

Militer ödev hususunda tereddüt yaşayan Koca Ahmet'e, eşinin sarf ettiği "O zaman ben giderim, erkeğim korktu, ben geldim derim. Aha bu çemberi de sen başına korsun" şeklindeki sözcükler de militer değerleri erkeklikle ilintilendirmektedir.

Yukarıda ifade edilenler ışığında, militarizm kavramını şekillendiren ana ikili karşıtlık çerçevesinde ana terim ve bu terimin temsil ettiği müspet militer değerler hegemonik erkeklik kavramı çerçevesinde erkeklikle ilintilendirilmektedir. Tali terim kadınlık ise bu müspet militer değerlerden tecrit edilmekte; erkeklik ve erkekliğin kadınlığa atfettiği değerler dolayısıyla şekillenmektedir. Bu hususta *Fato Ya İstiklal Ya Ölüm* filminde Yunan komutan ile Fato arasında gerçekleşen şu diyalogu nakletmek mümkündür:

Yunan komutan: “Sonunda tanışmak zevkine nail olduk. Artık kadınlara da mı muhtaçsınız?”

Fato: “Bize muhtaç değiller kumandan fakat düşman karşısında kadınlarımız da erkek gibidir. Vatansever, cesurdurlar ve namusludurlar.”

Hegemonik erkeklik kavramına koşturarak militarizm kavramını şekillendiren ana ikili karşıtlık ve bu ana ikili karşıtlıktan temellenen tali karşıtlık çerçevesinde menfi militer ve insani değerler kadın formuna bürünmekte; bu bakımdan Yeşilçam sinemasında düşman kadınlık değerleriyle ilintilendirilmektedir. Bu hususta *Bir Millet Uyanıyor* filminde Yüzbaşı Davut ile Tilki Onbaşı arasında şöyle bir diyalog gerçekleşmektedir:

Yüzbaşı Davut: “Demek koca şubede en hamiyetli ikiniz çıktınız.”

Tilki Onbaşı: “Benimkisi hamiyetten değil, kılıbıklıktan Yüzbaşım. Harp bitti. Memlekete, eve dönsen daha beter harp var. Benim karı var. Benim karıyı bilmezsiniz. Yedi düşmana bedeldir.”

Tilki Onbaşı'nın sarf ettiği “Benim karıyı bilmezsiniz. Yedi düşmana bedeldir” şeklindeki sözcükleri de düşmanın kadınlık formuna bürünmesi çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

3. e) Militarist bir motif olarak hiyerarşi-disiplin: Bir Millet Uyanıyor filmindeki bulgular

Militarizm kavramı bir takım militer motifler ve değerler uyarınca şekillenmektedir. Hiyerarşi temas edilen militer motifler ve değerlerden biridir. Hiyerarşi askerlerin sadece askeri hayatlarını değil; gündelik hayatlarını, gündelik hayattaki edimlerini, davranışlarını dahi tanzim etmektedir. Bu bakımdan hiyerarşi her nevi edimin, davranışın ölçütüdür. Bu hususta *Bir Millet Uyanıyor* filmindeki kahve içmek sahnesine temas etmek gerekmektedir. Şöyle ki, Koca Ahmet'in hazırladığı kahve dahi askeri hiyerarşiye uygun bir biçimde içilmekte, askeri hiyerarşinin alt katmanında bulunan tıbbiyeli Er Yusuf hiyerarşiyi ihlal etmek suretiyle kahve içmeye tevessül etmekte ve bu hususta Tilki Onbaşı şu sözcükleri sarf etmektedir:

Tilki Onbaşı: “Hey kıdemini bilesin.”

Yine temas edilen husus çerçevesinde Tilki Onbaşı ile Bigalı Ömer Efe arasında gerçekleşen şu diyalogu nakletmek mümkündür:

Bigalı Ömer Efe: “Ulan tilki buldun kıdemsiz neferi, yüklen bakalım.”

Tilki Onbaşı: “Oynama lan, başlarım ebenin ayran çanağına haa...kendini dağda mı sandın be! Burası asker ocağı, öğrensün. Askerlik demek kıdem demektir...aferin adam olursun sen.”

Yukarıda ifade edildiği üzere; disiplin, hiyerarşi militarizm kavramını şekillendiren değerlerdendir. Bu hususta *Bir Millet Uyanıyor* filminde Tilki Onbaşı'nın sarf ettiği şu sözcükleri nakletmek mümkündür:

Tilki Onbaşı: “Sol, sağ, sol sağ... Geriye dön! Sol, sağ, sol sağ... Kıt'a dur, rahat! Ya işte böyle, ben öyle doktor mektebi falan anlamam, talim isterim...Askerlik demek, disiplin demektir. Askerlik demek, çavuşa saygı demektir.”

3. f) Meta- aşkın bir değer olarak savaş ve askerlik: *Dişi Düşman ve Sezercik Küçük Mücahit* filmindeki bulgular

Militarist nosyon çerçevesinde savaş tabiatın bir kanunu, doğal, biyolojik bir mecburiyettir ve savaşın meşruiyeti sorgulamak, soruşturmak hususundan mahrumdur. Bu bakımdan militer değerler tüm insani değerleri tayin etmekte, aşkın-meta bir forma bürünmektedir. Öte taraftan, savaş momenti bir meta-aşkın form olarak tüm insani değerleri askıya almakta; savaşta ihlal edilen tüm kurallar, işlenen tüm suç ve günahlar savaşın haklılığı çerçevesinde meşruiyet kazanmaktadır. Bu hususta *Dişi Düşman* filminde Asuman ve Cengiz arasında gerçekleşen şu diyalogu nakletmek mümkündür:

Asuman: “Ben cinayet işledim.”

Cengiz: “Üzülme Asuman. Sen onu öldürmesen o seni öldürecekti. Savaş bu.”

Militarist nosyon çerçevesinde askerlik motifi, insanın ontolojik hakikatini yani zamansal, ölümlü bir varlık olmak karakterini dahi askıya almakta; bu bakımdan ölüm asker olmak motifi karşısında hükmünü yitirmekte, aşkın bir karakter kazanmaktadır. Bu manada *Sezercik Küçük Mücahit* filminde sarf edilen sözcükleri nakletmek mümkündür. Şöyle ki, Öğretmen (Perihan Savaş) kocasının ölüm haberini almakta ve bu elim haber neticesi metanetini yitirmektedir. Bu durum karşısında annesi ise şu sözcükleri sarf etmektedir:

- “Metin ol yavrum. Sen bir asker kızsın.”

3.g) Militer değerler ya da ikili karşıtlıklar: *Vurun Kahpeye, Bir Millet Uyanıyor, Fato Ya İstiklal Ya Ölüm* filmlerindeki Bulgular

Vurun Kahpeye filmi militarizm kavramının temel varsayımlarını, Türk militarizmine dair spesifik motifleri, militarist sinematik klişe ve kalıpları söylem, diyalog bağlamında içerik düzeyinde sinematikleştirmektedir.²⁰ Bu cümleden olarak,

²⁰Türk modernleşme literatürüne dair temel argümanlar, ilerencilik-gericilik, asker, öğretmen-ayan, eşraf, “yobaz din adamı” türünden ikili karşıtlıklar militarist nosyon bağlamında *Vurun Kahpeye* filminde her bakımdan varittir. Bu manada, filmde dramatik yapı da Türk modernleşmesi ve

militarizm kavramını şekillendiren ana ikilik çerçevesinde Türk milleti yani dost müspet militer ve insani değerleri; işgalci Yunan askerleri ve onların işbirlikçileri ise menfi militer ve insani değerleri temsil etmektedir. Bu hususta *Vurun Kahpeye* filminde öğretmen Aliye'nin Yunan kumandana sarf ettiği şu sözcükleri nakletmek mümkündür:

Aliye: "Üniforma giyen bir adam bu kadar küçülmemeli."

Bu sözcükleri düşman askerlerin militer değerlerden mahrumiyeti çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Yani militer değerler sadece Türk askerine, Türk milletine mahsustur. Düşmanın militer ve insani değerlerden mahrumiyeti çerçevesinde *Bir Millet Uyanıyor* filmine de temas etmek mümkündür. Bu filmde Kara Bilal tipolojisi kızına tecavüz eden Yunan kumandanı öldürmekte, akabinde dipçik darbesiyle linç etmektedir ama üstün militer değerlerle mücehhez Bigalı Ömer Efe ona engel olmaktadır. Bu manada filmde düşman Yunan askerleri Türk askerinden farklı olarak, militer değerlerden mahrumiyet çerçevesinde sinematik bir karakter kazanmaktadır. Şöyle ki, filmde, Yunan askerleri köyleri, kasabaları yağma eden, yakan, silahsız Türk halkına işkence eden, Türk kadınına tasallut eden zalim askerler şeklinde sinematikleşmektedir. Bu bakımdan filmde Yunan askerleri, elçi olarak gönderilen bir kimseyi, arkadan vurabilecek kadar, Ziya Bey'in sözcükleriyle kalles, Yahya Kaptan'ın sözcükleriyle kahpedir. Yine bu hususta bahsi geçen filmde Yüzbaşı Davut ile Ziya Bey arasında geçen şu diyalogu nakletmek mümkündür:

Yüzbaşı Davut: "Köylüleri yakalamışlar. Kadınları çocukları..."

Ziya Bey: "Çoluk çocuğa da mı silah kullanırlar?"

Yüzbaşı Davut: "Belli olmaz, bunlar asker değil, kurt sürüsü."

3.h) Türk Milletinin doğal militarist değerleri ya da her Türk asker doğar motifi: Fato Ya İstiklal Ya Ölüm, Bir Millet Uyanıyor filmlerindeki bulgular

Clausewitz'in de ifade ettiği üzere, bedensel çaba (2019, s. 89), fiziki ve ruhi metanet, fiziki ve ruhi kuvvet, sabır, irade gücü, kararlılık (2019, s. 199), fedakârlık gibi hususlar militer değerleri ifade etmektedir. Türk sinemasında da hem karakter motivasyonları hem de içerik düzeyinde bu militer değerleri teşhis etmek mümkündür. Ancak Türk militarizmi özgülünde ve Türk sineması planında bu militer değerler modern, profesyonel disipliner pratiklerden, Foucaultyen manada bir beden sanatından, bedeni çok kesimli bir makinenin parçası (Foucault, 2019, s. 247) kılmaktan ziyade, Türk militarizminin spesifik karakterine koşut olarak Türk

militarizmine özgü kalıp, klişeler uyarınca şekillenmekte, bu bakımdan dramatik yapıyı ancien regime'i simgeleyen ayan, eşraf, "yobaz din adamı" ve modernliği, yeni rejimi simgeleyen öğretmen, asker, ilerici din adamı motifi çerçevesinde açığa çıkan çatışma, ikili karşıtlık şekillendirmektedir.

milletinin doğal, biyolojik hasleti ve bu hasleti temsil eden Türk milletine mensup bireyler şeklinde sinematikleşmektedir. Bu manada yine *Fato Ya İstiklal Ya Ölüm* filmindeki Yüzbaşı Necdet (Ayhan Işık) tipolojisine temas etmek mümkündür. Yüzbaşı Necdet tipolojisini üstün hatta insanüstü bir fedakârlık şeklindeki militer değer motive etmekte; bu bakımdan Yüzbaşı Necdet modern, profesyonel militarist nosyona aykırı bir biçimde, modern, profesyonel militarist kuralları ihlal etmek pahasına, canını dahi tehlikeye atacak şekilde üstün bir fedakârlık sergilemekte, her nevi bedensel, ruhi ızdıraba katlanmakta, her nevi bedensel, ruhi çaba sarf etmektedir.

Yine, bu hususta *Bir Millet Uyanıyor* filminde Yüzbaşı Davut'un sarf ettiği şu sözcükleri nakletmek mümkündür:

Yüzbaşı Davut: "Şanlı 96. Alaydan kala kala üç beş kişi kaldık...Sizler üç beş kişi değil üç beş bin kişisiniz. 96. alayın iki bin şehidinin ruhları şu anda bizimle beraber. Bize sesleniyorlar. Yedi sene yedi cepheye niye öldük diye soruyorlar. Küçücük bir düşman bir avuç Yunanlı bu toprakları kirletsin diye mi? Minareler sussun, çanlar çalınsın diye mi? Elbette hayır. Ne olursa olsun gene vuruşacağız...omuz omuza sırt sırta, gene aç gene uykusuz, gene susuz kalacağız, gene öleceğiz ama bu yoldan dönmeyeceğiz."

Yukarıda ifade edildiği üzere, militarist değerler Türk militarist nosyonunun spesifik karakterine koştur olarak Türk milletinin irki, doğal, biyolojik bir hasletidir. Bu bakımdan militarist değerler Türk milleti bağlamında kültürel, toplumsal bir inşa neticesinde açığa çıkan olgular değil, Türk milletinin doğuştan bir vasfıdır. Temas edilen bu hususu Türk sineması planında da teşhis etmek mümkündür. Bu hususta *Fato Ya İstiklal Ya Ölüm* filminde yüz başı ile küçük Bilal arasında gerçekleşen bir diyalog nakletmek mümkündür:

Yüzbaşı: "O elindekini kullanmayı bilir misin?"

Küçük Bilal: "Elbet bilinmez mi hiç."

Yine *Fato Ya İstiklal Ya Ölüm* filminde Yüzbaşı Necdet ile vali arasında gerçekleşen bir diyalogu da bu çerçevede değerlendirmek mümkündür:

Vali : « Ne yapabiliriz yüzbaşı bey ? »

Yüzbaşı Necdet : « Karşı koyarız, vuruşuruz. »

Vali : « Neyle, hangi askerle, hangi silahla ? »

Yüzbaşı Necdet : « Bu milletin her ferdi askerdir, silahı da kalbinde yatan istiklal aşkıdır. »

3.1) Türk militarizminin spesifik ve Yeşilçam sinemasının yapısal karakterine koştur olarak üstün bir militer değer olarak şahadet: Yurda Dönüş, Ezo Gelin, Bir Millet Uyanıyor filmlerindeki bulgular

Yukarıda ifade edildiği üzere militarizm kavramını genel olarak, yapısal düzeyde cesaret, disiplin, hiyerarşi, özveri, fedakarlık, kahramanlık, savaşçılık, bedensel çaba, fiziki ve ruhi bakımdan kuvvet, metanet, kararlılık, irade gibi motifler, militer değerler şekillendirmektedir. Bununla birlikte Türk militarizminin spesifik karakteri çerçevesinde kimi militer değerler Türk milletine özgülenmekte; bu bakımdan militer bir değer olarak şahadet Türk milletinin ayırt edici doğal bir vasfı ve üstün bir militer değeri haline gelmektedir. Temas edilen hususu *Ezo Gelin* filminde teşhis etmek ve Türk militarizmi ve şahadet motifi bağlamında filmde gerçekleşen şu diyalogu nakletmek mümkündür:

- "Oğlum şehit düştü.
- "Böyle bir mevki ele geçer mi?"

Şahadet motifi bağlamında *Yurda Dönüş* filminde de bulgular mevcuttur. Şöyle ki, Osman'ın babasının oğlunun şahadet haberine yönelik sarf ettiği sözcükleri bu çerçevede değerlendirmek mümkündür:

- "Osmanım şehit oldu...Birleşmiş Milletler'in hürriyeti için canım feda olsun..."

Yine *Bir Millet Uyanıyor* filminde Ziya Bey'in sarf ettiği şu sözcükleri de Türk militarizmi ve şahadet motifi çerçevesinde nakletmek mümkündür:

Ziya Bey: "Yusuf kardeşim! Gözlerimin yaşlı olduğuna bakma, ölümüne ağlamıyorum. Bu yaşlar iftihar yaşlarıdır. Senin gibi bir kardeşe sahip olmanın gururu içindeyim şu anda. Ölümünün en güzeline kavuştun sen. Şehitlik mertebesi bütün askerlerin kalbini yakan bir ateştir. Vatanları için canlarını verenlerin gittikleri bir yerdesin...!"

Görülmektedir ki, şahadet motifi üstün bir militer değer, üstün bir mertebe şeklinde sinematikleşmektedir.

3.2) Pedagojik bir militarizm ya da asker- öğretmen özdeşliği: Sezercik Küçük Mücahit, Şafak Bekçileri, Vurun Kahpeye Filmlerindeki Bulgular

Yeşilçam sinemasında Türk modernleşmesi, resmi tarih anlatısı, Türk militarizminin spesifik karakterine dair motifler sinematik bir forma bürünmektedir. Bu cümleden olarak, Yeşilçam sinemasında militarist nosyona dair filmler bağlamında dramatik yapı, içerik, konu Türk modernleşme süreci, resmi tarih anlatısı ve Türk

militarizminin spesifik karakteri doğrultusunda ancien regime'i temsil eden ayan, eşraf, yobaz din adamı yani feodal katmanlar ve modernliği, yeni rejimi temsil eden bilhassa öğretmen, asker, ilerici din adamı yani modern katmanlar ikili karşıtlığı temelinde ve bu karşıtlıktan temellenen klişeler, kalıplar uyarınca şekillenmektedir. Bu bakımdan öğretmen-asker özdeşliği motifi ve bu motife karşıtlık temelinde şekillenen feodal katmanlar Türk modernleşme sürecinin ve resmi tarih anlatısının, Türk militarizminin spesifik karakteri çerçevesinde Yeşilçam sinemasında tesadüf edilen klişelerdir. Dolayısıyla Yeşilçam sinemasında militarist nosyona dair filmler; Türk modernleşme sürecinin, resmi tarih anlatısının, Türk militarizminin spesifik karakterinin bir izdüşümüdür.

Öğretmen ve asker motifi Türk modernleşme sürecinin iki ana aktörü, ajanıdır. Öğretmen motifi, militarist kültür ve zihniyeti sivil alana teşmil eden, militarist değerlerin sivil alanda taşıyıcılığını üstlenen, Vagstçı manada sivil militarist nosyonu temsil eden bir fail; asker motifi de Türk militarist nosyonunun pedagojik karakterine koşut olarak bir çocuk gibi addedilen sivilleri ıslah eden, talim ve terbiye eden, olgunlaştıran, adam eden bir faildir.²¹ Temas edilen husus çerçevesinde okul bir kışla, kışla ise okul formuna bürünmekte; okul metaforik düzeyde, yan anlam düzeyinde vatani, öğrenciler ise talim ve terbiyeye, ıslaha muhtaç çocuk-milleti temsil etmektedir. Türk modernleşme süreci, Türk militarizminin spesifik karakteri çerçevesinde öğretmen ve asker motifi arasında tesis edilen bu münasebete Yeşilçam sinemasında da tesadüf etmek mümkündür. Bu cümleden olarak, öğretmen ve asker özdeşliğine *Sezercik Küçük Mücahit* ve *Vurun Kahpeye* filmleri örnek teşkil etmektedir. Yine, Türk militarist nosyonunun pedagojik karakterinin sinematik izdüşümü çerçevesinde *Şafak Bekçileri* ve *Vurun Kahpeye* filmlerini de zikretmek mümkündür.

4.Filmlere Dair Ara Genel Değerlendirme

Yukarıda ifade edilenler ışığında, militarist nosyon ve Yeşilçam sineması münasebeti değerlendirildiğinde, Yeşilçam sinemasında militarizme dair filmler form ve stil bakımından yapısal düzeyde türe özgü kalıplar, klişeler, motifler ve klasik anlatı sineması uyarınca şekillenmektedir. Yeşilçam sinemasında içerik, söylem, diyalog, dramatik yapı düzeyinde Türk modernleşme süreci ve bu hususla ilintili Türk militarizminin spesifik karakterine dair izleri takip etmek mümkündür. Bu bakımdan diyaloglar, içerik, dramatik yapı Türk milletinin militer değerleri

²¹Yeşilçam sinemasında öğretmenler militarist kültür ve zihniyeti, militarist değer ve erdemleri sivil hayata taşımaktadır. Yani öğretmenler başı bozukluk, disiplinsizlikle malul, militarist değer ve erdemlerden mahrum, bir tür doğa halinin hüküm sürdüğü amorf sivil alana militarist zihniyet ve kültür doğrultusunda müdahale etmekte; bu alana militarist bir form kazandırmaktadır. Bu manada *Vurun Kahpeye* filminde, taşraya yeni atanan ilerici öğretmen (Hale Soygazi) görev yaptığı okulda sivil değer ve erdemlerin, sivil zihniyet ve kültürün hüküm sürdüğü bir doğa hali ile tesadüf etmekte; öğretmen bu doğa halini öğrencileri disipline etmek ve ellerinde Türk bayrağı ile askeri usule uygun şekilde yürütmek suretiyle lağvetmektedir.

çerçevesinde ağıdalı, sinematografinin tüm motifleri düzeyinde ise iptidai bir karakter taşımaktadır.²² Bu manada, kimi yönleriyle *Bir Millet Uyanıyor* filmi diğer filmlerden ayırt etmek mümkündür. Her ne kadar dramatik yapı bu filmde de mutlak klişe, kalıplar uyarınca şekillense de bu film diğer filmlerden farklı olarak gerek sinematografik motifler gerekse form ve stil düzeyinde, hele ki, dönemin Türk sineması imkân ve koşulları göz önünde bulundurulduğunda, oldukça müstesna bir film. Öte taraftan, incelenen tüm filmlerde militer motifler ve değerler müspet bir içerik kazanmakta; filmlerin yapısal sınırları çerçevesinde sinematografik düzeyde idealize edilmektedir.

Sonuç Yerine

Militarizm kavramının, militarist nosyonun tanımı hususunda bir mutabakat söz konusu değildir. Ancak militarizm kavramını, militarist nosyonu belli militarist değerler, motifler tasvir etmekte, şekillendirmektedir. Bununla birlikte, militarist nosyon sadece askeri alanla sınırlı değildir, sivil alana da nüfuz eden oldukça geniş kapsamlı bir olgudur. Sinema da militarist nosyonun farklı düzeylerde tesirde bulunduğu ve militarist nosyonun etkisi altında bulunan alanlardan biridir. Bu bakımdan sinema ve militarizm münasebeti de farklı düzeylerde şekillenmekte, militarist nosyon sinemaya form, içerik, sinematik üretim süreci gibi düzeylerde konu teşkil etmektedir. Sinema ve militarizm münasebeti farklı düzey ve boyutlara sahip girift, komplike bir karakter taşımaktadır. Ne var ki, bu çalışmanın sınırları çerçevesinde, bu çalışma kapsamında sinema ve militarizm münasebeti bağlamında militarist değerlerin, motiflerin Türk sinemasında sinematikleşmek karakteri değerlendirilmektedir. Bu hususla ilintili olarak, militarizm kavramını yapısal düzeyde şekillendiren temel motifler yanında Türk modernleşme sürecine, Türk toplumsal formasyonuna koşul olarak birtakım motifler neticesinde Türk militarizmi spesifik bir karakter kazanmaktadır ve bu spesifik karakterin izlerine Türk sineması planında da tesadüf etmek mümkündür.

Türk sinemasında sinema ve militarizm münasebeti yukarıda ifade edilen hususa koşul olarak spesifik motifler, klişe, kalıplar çerçevesinde şekillenmektedir. Bu manada Türk sinemasında Türk militarizminin spesifik ve Türk sinemasının yapısal karakterine, Türk sinemasının imkân ve koşullarına koşul olarak militarist nosyonu şekillendiren değerler, motifler içerik, diyalog, söylem düzeyinde vulgar, karikatürize, iptidai bir form marifetiyle sinematikleşmektedir.

Militarizm kavramı statik değil, dinamik bir kavramdır. Militarizm kavramının bu dinamik karakteri, sinema ve militarizm ilişkisini de etkilemekte; bu bakımdan militarist nosyon, militer motifler, militer değerler farklı düzeylerde, farklı şekillerde

²²Filmlerde savaş ve çatışma sahneleri iptidailikle maluldür ve bu eksikliği telafi etmek doğrultusunda dramatik etki ağıdalı bir forma bürünmekte, bu bakımdan söylem, diyalog, içerik ağıdalı bir karakter taşımaktadır.

sinemaya konu teşkil etmektedir. Bu manada Türk sineması bağlamında hem militarizm kavramının dinamik karakterine hem de Türk militarizminin spesifik ve Türk sinemasının yapısal karakterine koşut olarak militarist nosyon, militer motifler, militer değerler farklı düzeylerde, farklı bir çerçevede sinematik forma bürünmektedir. Dolayısıyla Yeşilçam sineması ve Yeşilçam sonrası Türk sineması bağlamında militarist nosyonun, militer motiflerin, militer değerlerin temsili farklılaşmaktadır. Çalışmaya konu teşkil eden Yeşilçam sineması bağlamında militarist nosyon, militer motifler, militer değerler Türk sinemasının spesifik ve Yeşilçam sinemasının yapısal karakterine koşut olarak, vulgar, karikatürize, iptidai bir çerçevede diyalog, söylem, içerik düzeyinde sinematikleşmektedir.

Kaynakça

- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (N. Ülner&E. Öztarhan Karadoğan, Çev.) İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- Akgül, Ç. (2011). *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Altnay(a), A. G., (2004). Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu A. İnel& A. Bayramoğlu içinde, *Eğitimin Militarizasyonu: Zorunlu Milli Güvenlik Dersi* (179-200). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Altnay(b), A. G., (2004). *The Myth Of The Military-Nation*. New York: Palgrave Macmillan.
- Altnay, A.G., & Bora, T. (2003), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt4 içinde, Ordu, Militarizm, Milliyetçilik* (140-155). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altnay, A.G., (2013). *Vatan Millet Kadınlar, Der. A.G. Altnay içinde, Ordu Millet Kadınlar: Dünyanın İlk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen* (261-294). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Apelt, M. (2004). *Handbuch Militar und Sozialwissenschaft S. B. Gareis & P. Klein içinde, Militarische Sozialisation* (26-40). Wiesbaden: VS Verlag.
- Bakhtin, M.M., (2008). *The Dialogic Imagination*. (C. Emerson, & M. Holquist, Trans.) Austin: University of Texas Press.
- Balçı, A. (2011). *Türkiye’de Militarist Devlet Söylemi*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Banister, J. (2018). *Masculinity, Militarism and Eighteenth-Century Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

- Bauer, M. (2000). *Qualitative Researching With Text, Image and Sound*, M. Bauer & G. Gaskell içinde, *Classical Content Analysis: a Review* (131-152). London Sage Publications.
- Bayramoğlu, A.ve ark., (2004). *Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu* A. İnel&A. Bayramoğlu içinde, *Giriş* (7-13). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Belge, M. (2012). *Militarist Modernleşme*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Berliner, T (1999). *Hollywood Movie Dialogue and the “Real Realism” of John Cassavetes*, *Film Quarterly*, 2-16.
- Bickford, A. (2019). *Militarization A Reader* Gonzales ve ark., içinde, *Introduction* (141-143). Durham: Duke University Press, 2019.
- Bora, T. (2004). *Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu* A. İnel&A. Bayramoğlu içinde, *Ordu Ve Milliyetçilik* (163-178). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Boggs, C.& Pollard T. (2016). *The Hollywood War Machine*, New York: Routledge.
- Clausewitz, C. (2019). *Savaş Üzerine*. (H. F. Çeliker, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Chepinchikj, N. & Thompson, C. (2016). *Discourse, Context and Media*, 40-53.
- Chickering, R. (2008). *Imperial Germany 1871-1918* J. Retallack içinde, *Militarism And Radical Nationalism* (196-218). New York: Oxford University Press.
- Cizre, Ü. (2004). *Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu* A. İnel&A. Bayramoğlu içinde, *Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri* (135-162). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Connell, R.W., & Messerschmidt, J. W., (2005). *Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept*, *Gender and Society*, 19 (6), 829-859.
- Demirel, T. (2004). *Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu* A. İnel&A. Bayramoğlu içinde, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Toplumsal Meşruiyeti Üzerine* (345-382). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Donaldson, M. (1993). *What Is Hegemonic Masculinity. Theory and Society*, 22(5), 643-657.
- Dyvik, S. L., & Greenwood, L. (2016). *Embodying militarism: exploring the spaces and bodies in-between*, *Critical Military Studies*, 2(1-2), 1-6.

- Eastwood, J. (2018). Rethinking Militarism as Ideology: The Critique of Violence After Security. *Security Dialogue*, 49(1-2), 1-19.
- Ereker, F. (2014). Savaşlarla Kendini Gerçekleştiren Dünya: Hegel Felsefesinde Savaş Ve Ulus Devlet, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51, 53-75.
- Foucault, M. (2019). Hapishanenin Doğuşu. (M.A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Goltz, C. (2016). Millet-i Müselleha (Ordu- Millet). (İsmet Sarıbal Yay. Haz.), İstanbul: Otorite Kitap.
- Gonzalez, J. R. & Gusterson, H. (2019). Militarization A Reader Gonzales ve ark., içinde, Introduction (1-26). Durham: Duke University Press.
- Gramsci, A. (1992). Prison Notebooks. (Q. Hoare&G.N. Smith, Trans.) New York: International Publishers.
- Hale W. (1994). Turkish Politics and the Military, London: Routledge.
- Hegel, G.W.F., (2004). Hukuk Felsefesinin Prensipleri. (C. Karakaya, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Hobbes, T. (2021). Leviathan. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Howard, M. (1979). War in European History, Oxford: Oxford University Press.
- Huntington, S.P., (1967). The Soldier And The State. Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Gill, R. (2000). Qualitative Researching With Text, Image and Sound, M. Bauer & G. Gaskell içinde, Discourse Analysis (191-207). London: Sage Publications.
- Kırel, S. (2005). Yeşilçam Öykü Sineması. İstanbul: Babil.
- Kimmerling, B. (2008). Clash of Identities. New York: Columbia University Press.
- Laçiner, Ö. (2004). Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu A. İnel&A. Bayramoğlu içinde, Türk Militarizmi 1(13-28). İstanbul: Birikim Yayınları.

- Lucassen, J.& Zürcher, E.J., (2003). *Devletin Silahlanması*, E.J., Zürcher içinde, *Giriş Zorunlu Askerlik ve Direniş: Tarihi Çerçeve* (1-23). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Machiavelli, N. (2008). *The Prince*. (J. B. Atkinson, Trans.) Indianapolis: Hackett Publishing.
- Mahçupyan, E. (2004). *Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu* A. İnel&A. Bayramoğlu içinde, *Bir Mikro İdeoloji Olarak Militarizm* (119-133). İstanbul, Birikim Yayınları.
- Maktav, H. (2006). *Vatan, millet, sinema*, *Birikim Dergisi*, 71-84.
- McSorley, K. (2016). *Doing Military Fitness: physical culture, civilian leisure and militarism*, *Critical Military Studies*, 2(1-2), 2016, 103-119.
- Mead, M. (2019). *Militarization A Reader* Gonzales ve ark., içinde, *War Is Only an Invention-Not a Biological Necessity* (336-339). Durham: Duke University Press.
- Mills, C. W., (1959). *The Power Elite*, New York: Oxford University Press.
- Myers, G. (2000). *Qualitative Researching With Text, Image and Sound*, M. Bauer & G. Gaskell içinde, *Analysis of Conversation and Talk* (191-207). London: Sage Publications.
- Özlem, D. (2015). *Evrensellik Mitozu*, İstanbul: Notos Kitap.
- Öztan, G.G., (2018). *Türkiye’de Militarizm*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Parla, T. (2004). *Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu* A. İnel&A. Bayramoğlu içinde, *Türkiye’de Merkantalist Militarizm 1960-1998*(201-223). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Platon (1998). *Devlet III-IV*. (A. Erhat & T. Tunga, Çev.) İstanbul: Cumhuriyet.
- Reed, B.Z. (2011). *Analysing Conversation*. London: Palgrave Macmillian.
- Roei, N. (2017). *Civic Aesthetics*, London: Bloomsbury.
- Rogg, M. (2004). *Handbuch Militar und Sozialwissenschaft* S.B., Gareis, & P. Klein içinde, *Der Soldatenberuf in historischer Perspektive* (396-409). Wiesbaden:VS Verlag.

- Ryan, M., & Kellner, D. (1997). *Politik Kamera*, (E. Özsayar, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sjoberg, L., & Via, S . (2010). *Gender, War and Militarism*, L. Sjoberg, & S. Via içinde, Introduction (1-14). Santa Barbara: Praeger.
- Sözen, E. (2017). *Söylem*. İstanbul: Profil Kitap.
- Sun Zi (Sun Tzu) (2017). *Savaş Sanatı*. (P. Otkan, & G. Fidan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Süalp, T.A. Z. (2010). *Türkiye Sinemasının Dönemselleştirilmesi*. *Yeni Film*. 35-41.
- Taylor, C. (1995). *Two Theories of Modernity. The Responsive Community*.24-33.
- Toynbee, A. (1989). *Militarizmin Kökenleri*. (M. Dünder, Çev.) İstanbul: A Yayınları.
- Vagts, A. (1967). *A History of Militarism*, New York: The Free Press.
- Varwick, J. (2004). *Handbuch Militar und Sozialwissenschaft S.B., Gareis, & P. Klein içinde, Militar als Instrument der Politik (102-110)*. Wiesbaden:VS Verlag, 2004.
- Via, S. (2010). *Gender, War and Militarism*, L. Sjoberg, & S. Via içinde, *Gender, Militarism, and Globalization: Soldiers for Hire and Hegemonic Masculinity (42-54)*. Santa Barbara: Praeger.
- Way, P. (2017). *Askerlik İşi*, E.J., Zürcher içinde, *Ülkelerin Yüzkarası İşe Yaramaz İnsanlar 18. Yüzyılda Britanya Ordusu'na Asker Alımı (281-319)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wegner, N. (2021). *Ritual, Rhythms, and the Discomforting Endurance of Militarism: Affective Methodologies and Ethico-Political Challenges*. *Global Studies Quarterly*, 1,1-10.
- Yavuz, C. (2019). *Türklerde Savaş Strateji Ve Askeri Kültür*. İstanbul: Der Yayınları.
- Yıldırım, A.& Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldırım, T. (2015). Türk Sinema Tarih Yazımı ve Türler: Yeşilçam'ın Oluşum Döneminde Başat Türlerin Eleştirel Söylem Üzerinden Tanımlanması (1948-1959). Doğu Batı Dergisi. 27-67.

Zürcher, E.J., (2017). Askerlik İşi, E.J., Zürcher. Giriş: Askere Alımlarda Ve Askeri İstihdamda Dünyadaki Değişiklikleri Anlamak (11-41). (D. Şendil, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.